

S'Esclop

Quadern cultural 51

3,50 € Mag - July 2010 / Il quoci - any IX

Òscar Aguilera
Miquel Batalla
Antoni Clapés
Joan Company
Miquel Ferrà
Bartomeu Fiol
Joan Fullana
Antoni Joan Fuster
Albert Herranz
Giacomo Leopardi
Francesc Lladó
Joan F. López Casasnovas
Joan Martorell
Bernat Munar
Pere Perelló
Jaume Pomar
Josep Pizà i Vidal
Biel Pons Pons
Ponc Pons
Freke Riiä
Bartomeu Ribes
Carme Riera
Josep Maria Sala-Valldaura
Maria Victòria Secall
Lluís Servera
Àngel Terron
Antònia Vicens
Marià Villangómez
Antoni Xumet
&
Benet Bohigas
Joan Ramon Bonet
Joan
Jorge Hugo López Vélez
Tomeu Morey
Josep Pizà
Ita Pons
Joan Francesc Ràfols
Magdalena Vidal

Ràfols

Miquel Ferrà [Palma, 1885-1947], retrat al carbó per **Joan Francesc Ràfols**; fotografia: **Joan Ramon Bonet**

Reproducció cedida per Rosa Caplloch Ferrà. L'obra pertany a l'Arxiu Ferrà. Miquel Ferrà conegué Joan Francesc Ràfols a Vilanova. El vilanoví fou arquitecte i pintor; en arquitectura, era gran admirador del Renaixement, sobre el que escrigué algunes obres; també fou ajudant i biògraf de Gaudí i difongué la seva obra; com a pintor, fou cezannista, líric i intimista.

Editor: **S'Esclop**
Associació cultural

Director:

Joan Fullana i Juan

Consell de Redacció:

Josep Pizà i Vidal
Gaspar Servera
Miquel J. Servera
Magdalena Vidal

Administració:

S'Esclop

Apartat de correus 5222
07011 Palma (Mallorca)

Telefons:

971 - 439209

971 - 693933

Fax: 971 - 439209

sesclop@hotmail.com

sesclopquadem@hotmail.com

Publicitat:

639 - 954223

Coberta:

Tomeu Morey

Contracoberta:

Magdalena Vidal

Disseny:

Joan Fullana

Tractament d'imatges:

Iñaki Macià

Impressió:

Loracar SL

Dipòsit legal:

PM - 2551-2003

ISSN 1697-7300

S'Esclop

Índex

ÒSCAR	AGUILERA MESTRE	15
MIQUEL	BATALLA	8 i 9
ANTONI	CLAPÉS	39
JOAN	COMPANY I FLORIT	5
MIQUEL	FERRÀ I JUAN	26
BARTOMEU	FIOL	10
JOAN	FULLANA I JUAN	40 - 41
ANTONI JOAN	FUSTER FERRAGUT	35
ALBERT	HERRANZ HAMMER	12
GIACOMO	LEOPARDI	26
FRANCESC	LLADÓ ROTGER	23 - 25
JOAN FRANCESC	LÓPEZ CASASNOVAS	18 - 21
JOAN	MARTORELL ADROVER	5
BERNAT	MUNAR	32
PERE	PERELLÓ I NOMDEDÉU	13
JOSEP	PIZÀ I VIDAL	30 - 31
JAUME	POMAR	11
BIEL	PONS PONS	43
PONÇ	PONS	6
FREKE	RÀIÀ	12
BARTOMEU	RIBES GUASCH	33 i 34
CARME	RIERA	4
JOSEP MARIA	SALA-VALLDAURA	38
MARIA VICTÒRIA	SECALL	42
LLUÍS	SERVERA SITJAR	27
ÀNGEL	TERRON	17
ANTÒNIA	VICENS	28 - 29
MARIÀ	VILLANGÓMEZ	22 i 24
ANTONI	XUMET ROSSELLÓ	36 - 37

Il·lustracions

BENET	BOHIGAS	16 i 42
JOAN RAMON	BONET	2
JOAN	JOAN	4, 9, 19, 37, 39 i 41
JORGE HUGO	LÓPEZ VÉLEZ	13
TOMEU	MOREY	1
JOSEP	PIZÀ I VIDAL	30 i 31
ITA	PONS	43
JOAN FRANCESC	RÀFOLS	2
MAGDALENA	VIDAL	11, i 44

S'Esclop, Quadern cultural no retribueix cap de les col·laboracions; la redacció no tornarà els originals no sol·licitats ni sostenirà correspondència sobre els mateixos; la revista no comparteix necessàriament les opinions signades dels seus col·laboradors.

S'Esclop, Associació cultural no gaudeix del suport econòmic de cap institució municipal ni rep ajudes de cap organisme autonòmic.

Paraules per acompanyar la pintura i l'escultura de Guillem Crespí

Em demana Guillem Crespí i Alemany unes paraules per tal d'acompanyar la seva exposició. Tot i que la seva obra no necessita cap tipus de presentació ni menys encara d'aval perquè per ella mateixa és importat i força reconeguda, complesc amb molt de gust l'encàrrec, com admiradora d'aquest pintor i escultor mallorquí.

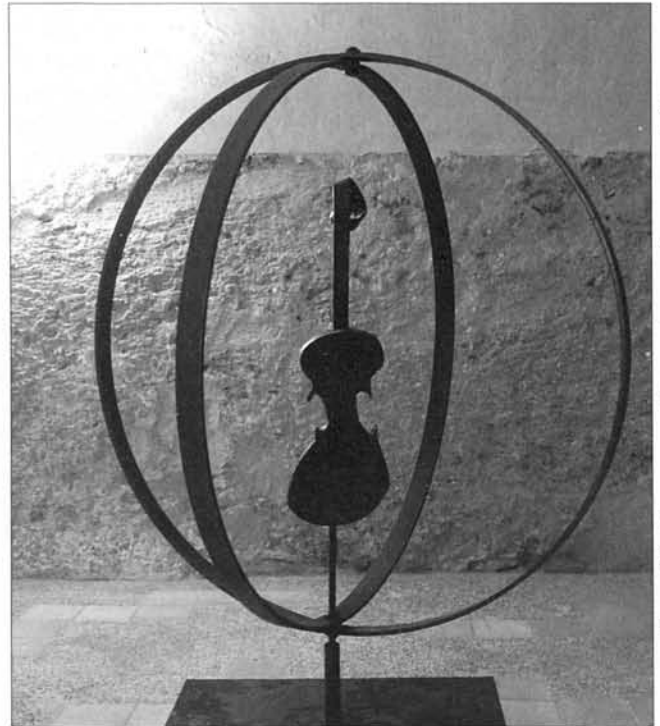
Durant molt de temps, i en especial a les acaballes del segle XIX i principis del XX, un seguit de pintors nacionals i internacionals visitaren Mallorca atrets, especialment per la llum illenca que intentaren traslladar als seus quadres. L'interès per captar la llum és, al meu entendre, l'element que uneix, per exemple, el grup de pintors que s'instal·len a Pollença - Anglada Camarasa, Cittadini, Bernareggi - o els que visiten els mateixos indrets i ho corroboren a les seves teles, com Rusiñol o Mir. Tal vegada un dels secrets essencials de la bellesa és, precisament, la llum que emana, una llum que també i tan bé sap copsar Guillem Crespí.

Crespí és de Santa Margalida, això vol dir del Pla de Mallorca, el poble - no els dominis del seu ajuntament al qual pertany el desastre urbanístic de Can Picafort i Son Serra de Marina - no ha sofert l'envestida turística que n'ha contaminat tants d'altres i la vida tranquil·la dels seus habitants, encara bastant lligada als treballs i els dies, juga a favor de l'obra del nostre artista. A Santa Margalida hi té l'estudi on pot treballar sense sorolls ni impediments, pendent només de convertir en pintura i escultura la seva interpretació del món.

Si algú em preguntés quins elements són fonamentals en aquesta interpretació, diria que, a banda de l'entorn ofert pels fruits de la terra que l'envolta, tan presents en la seva trajectòria, la música ocupa un paper destacadíssim. Com poden la pintura i l'escultura interpretar música? Crespí resol el seu concert pictòric oferint-nos els instruments dels quals surt. Empra les seves formes per tal d'evocar els sons que ens permetin gaudir de la lectura d'uns determinats pentagrames.

La interrelació entre les diverses arts han preocupat i ocupat als artistes, i, de manera especial, als simbolistes que intentaren fins i tot organitzar concerts d'olors. Jo crec que la voluntat pictòrica i escultòrica de Guillem Crespí no és lluny de cercar correspondències entre les arts diverses i aquestes correspondències els nostres sentits les capten de manera sinestèsica, ja que de la seva pintura i escultura surt música que sentim amb els ulls, mentre contemplem la seva obra.

Als tons de la paleta de Crespí hi ha una preferència pels colors de la natura, els ocres, marronencs de la terra, els grisos dels cels de l'hivern serveixen de rerafons de l'objecte que esdevé subjecte del quadre que de vegades podríem considerar un bodegó si entenem com a tals la pintura d'objectes de tan llarga tradició a l'art occidental.

Crespí i Alemany: S/T: escultura en ferro; exposició Can Fondo, fotografia: Joan (28 de novembre de 2009)

Els bodegons sovint tenien un sentit simbòlic - present ja en els que podem considerar com antecedents, em referesc als trobats a les tombes dels antics egipcis - que s'intensificà a partir de l'edat mitjana amb la presència d'algun element, bé fora un crani o un animaló fastigós - un ratolí, una mosca o un escarabat, com podem veure, per exemple, a la pintura de Flegel, un pintor que a mi m'entusiasma - que, entre flors, fruits o menjars deliciosos, introdueix un element inquietant, negatiu o contaminador. Tot és efímer i caduc, ens adverteix, i en conseqüència la nostra existència està amenaçada, tal i com més endavant destacaran les "vanitas" que tants cops apareixen a la pintura barroca. En certa mida, ve a dir el mateix que la sentència clàssica: *latet anguis in herba*, entre les flors glateix la serp...

A partir del segle XVIII, els bodegons, que es segueixen conreant, van perdre les connotacions simbòliques o fins i tot al·legòriques de l'època barroca i serveixen als pintors per destacar els objectes que els atrauen i alhora experimentar amb la tècnica, construint i deconstruint, penso amb Picasso, Braque o Gris, que també empraren instruments musicals, igual que Guillem Crespí.

El joc amb els rerafons, les tècniques mixtes, les línies que suggereixen els contorns dels instruments, que de vegades pareixen surar dins una atmosfera màgica, són aspectes personalíssims que situen els bodegons de Guillem Crespí en la història de l'art contemporani.

Carme Riera

L'art és gairebé tan antic com l'home

L'art és gairebé tan antic com l'home. La música apareix a la història de la humanitat al mateix temps que les arts plàstiques i ambdues han anat per camins i viarany propis i, també, s'han complementat al llarg dels segles: des de l'art egipci, la ceràmica grega, especialment durant el romànic on la música envaeix les figuracions escultòriques ... fins als nostres dies.

El pintor margalidà, Guillem Crespí i Alemany, ens presenta una exposició de pintura i escultura de temàtica musical dins un espai que ens serveix de pòrtic i unió entre les arts plàstiques i la música, com un preludi visual i auditiu que precedeix els concerts de l'Orquestra Simfònica de Balears.

Un dels primers exemples d'iconografia dels àngels músics a l'art occidental s'observa al pòrtic de la glòria de la Catedral de Santiago - enguany s'hi celebra el Xacobeo 2010 - on el Maestro Mateo (1188) va esculpir un meravellós conjunt instrumental de fídules, arpes, salteris, etc. Posteriorment, a Mallorca també podem trobar i contemplar, al Portal dels Apòstols o del Mirador de la Seu, una gran colla d'àngels instrumentistes (amb cornamuses, violes de braç, salteri gòtic ...) que testifiquen la sempre atracció de les arts.

Guillem Crespí ens convida a gaudir d'una selecció de l'univers dels instruments musicals (cordòfons, aeròfons, idiòfons ...) a través de la pintura - tela i paper - i de l'escultura - en ferro -: línies sinuoses, cromatismes, variacions, tons i colors donen vida a objectes sonors perquè, com ell creu, el maridatge entre ambdues disciplines artístiques ha existit i perdurarà sempre.

La teoria de la relació entre el so i el color és natural: en pintura s'utilitzen termes com *tons* (apagats, vius, forts); en el llenguatge musical es parla de *cromàtic*, *coloratura*... Entre els músics, l'exemple més comú de sinestèsia és el que relaciona certs colors amb el timbre de certs instruments. Fins i tot hi ha escriptors que han particularitzat els colors a alguns compositors: la música de Mozart és *blava*, la de Chopin és *verda*, la de Wagner és *il·luminosa amb colors canviant*s.

Tot això pot trobar-se *mirant i escoltant* l'obra de Crespí i Alemany.

Joan Company i Florit

Director fundador de la Coral Universitat de les Illes Balears
Director artístic del Coro de la Orquestra Simfònica de Galicia

Ball de forja

A Guillem Crespí

Joan Martorell Adrover

Amb moviment $\text{♩} = 110$

© 2010 - Joan Martorell Adrover
www.joanmartorell.com

2 Ball de forja

Joan Martorell Adrover
Partitura de *Ball de forja*
A Guillem Crespí

Oda a Paul Celan devora el Sena

PONÇ PONS (Alaior, Menorca, 1956) és Catedràtic de Literatura; ha publicat les narracions *Vora un balcó sota un mar inaudible* (1981), el poemari *Al Marge* (1983), la novel·la *Cor de pàgina esbrellada* (1984), els llibres de poemes *Lira de Bova* (1987), *Desert encès* (1989), i les traduccions *Quatre Poetes Portuguesos*, (Premi de la Crítica Cavall Verd). D'ençà de 1992, s'inicià en el conte infantil: *El drac Basili*, *Miquelet el futbolista*, *El vampiret Draculet*, *El rei negre*, *La mar i en Pop* i va escriure les novel·les *Entre el cel i la terra*, (Premi Guillem Cifre de Colònia) i *Memorial de Tabarka*, que ha esdevengut un clàssic. El 1995, va reprendre la poesia amb les obres *On s'acaba el sender*, (Premi Ciutat de Palma -Joan Alcover), *Estigma*, (Premis Jocs Florals de Barcelona i Josep Maria Llompart de la Crítica), *El salobre*, (Premi Carles Riba, 1996), *Abissínia* (1999), *Pessoanes*, (Premi Alfons el Magnànim, València, 2003, i Premi de la Crítica de l'Associació d'Escriptors), *Nura*, (Viola d'Or als Jocs Florals de Barcelona, 2006, Premi de la Crítica Serra d'Or i Premi Nacional de la Crítica).

Tot s'ha cremat.
El fum
ha empastifat
l'olor
de l'aire del futur.
El riu
de l'altre món
és fang.
No ressuscita
ningú.
Bevem encara
la negra llet
del temps
i en la memòria
hi creix cascall.
Czernowitz
ja no existeix.
Tranítria
és un gran camp
de mutilats.
Ton pare,
pobre Leo!,
s'ha mort de tifus
tirat a un barracó.
La teva mare,
ah, dolça Friederika!,
té un forat amb sang seca
a la nuca i no riu.
Del no-res al llindar
de l'absurd va vagant
la teva ombra i al ventre
de Viena hi ha un home
que juga fosc amb serps.
Ara saps que la mort
és un mestre que ha ordit
una tomba en els aires
i no s'hi jeu estret.
El llenguatge és la casa
de l'ésser i amb la llengua
que els nazis perverteixen
caves pous en els fulls
gasejats de la vida,
obres reixes de llum
en les sales del vent.
Internat a un psiquiàtric,
exorcitzes la por,
l'amargor i el calvari
d'haver nascut jueu.
Devorat per l'insomni,
cerques àvid de pau
el refugi sonor
de la langue française.
Fugitiu t'has llançat
a l'avèrn des del pont
(*sous le pont Mirabeau
coule Le Seine, coule Le Seine...*)

i ara sures salvat
de misèria i neguit
entre els versos que fan
del poema una pàtria.
Després d'Auswitx convé,
del que s'ha de parlar
no guardar-ne silenci
ni entrar en la bogeria
que atreu com un abim.
La barbàrie és callar
tanta infecta ferum
de cultura feixista.
El perill és deixar
sense un crític rebuig
que ens enceguin els mots
i no importin els fets
de l'autor de "Ser i Temps".
No només escrivim.
Som humans pel que fem
i hem de dar-li sentit
a la vida i a l'art.
Cap poema no pot
fer que tornin a viure
els jueus massacrats,
però a força de mots
encarnats com els teus
no serem mai més llops
per a l'ésser humà,
no hi haurà més botxins
i ni Auswitx ni Mauthausen
tornaran a existir.
Hem begut massa negra
llet d'alba i n'hi ha prou
d'obrir tombes en l'aire.
Cap conversa mai més
serà una malifeta
ni cap ombra durà
perseguida més dol.
Mentre intentes tornar
lliure al llenguatge adànic
del Seol que t'acull
(*Bete, Herr. Wir sind nah.**),
amb un nombre marcat
i la creu de David
feta estigma i escarni,
pel vell rostre del món,
afrontada i sofrent,
cau rompuda una llàgrima.

Ponç Pons

* *Prega, Senyor. Som a prop.*

(Inèdit)

jovesllengua.cat

correllengua 2010

del 17 d'abril
al 8 de maig

jaumevich.com

**Recull el teu
carnet de soci/a**

OBRA CULTURAL BALEAR
LLENGUACULTURAPAÍS

OCB.CAT

Autoretrat en mirall flamejant *

Fons sense temps dels anys, versos inerts,
mirall on inclino un silenci que fou gest...
(Carles Riba, *Versos meus d'altre temps*)

Inesperadament, sense previ avís, un passat que creïem llunyà i esmorteït per complet s'obre pas davant nostre, de sobre, sense demanar-nos assentiment, i es presenta, vulguis o no, amb una claror insospitada que ens desarma, "com si a cada instant hi hagués l'eternitat sencera". Escoltem llavors com "una veu, moltes veus et criden, que són tu que retornes de tots els racons del passat...", per dir-ho en les ajustades paraules de l'amic recentment traspasat, a qui s'ha dedicat aquest llibre i sota la invocació del qual ha estat posat.

Potser la mort propera d'aquest vell company de lluites i tertúlies

mai cansar de guanyar, mai cansar d'escriure,
llest practicant del *do ut des* amb els poderosos
però del tot generós amb els amics

i magnífic coneixedor d'aquest i molts altres intents literaris i vitals -com si no fossin el mateix- de Bartomeu Fiol ha estat l'espurna, el desencadenant que fa esclatar un passat en forma de deure a acomplir sense més dilacions. No és una explicació del tot forassenyada però, en qualsevol cas, no resulta suficient.

Hi ha també, com a rerefons inevitable, la necessitat cada cop més urgent d'agafar per les orelles passat i present i acarar-los sense contemplacions perquè

... arriba un moment
que el que resulta més difícil
és de realment continuar.
I, al final, sobtadament,
de continuació no n'hi haurà cap.

Cal tornar a la feina, encara que només sigui per a concloure novament, com ja havia succeït una munió d'anys enrere

...que aquest cosmos
no va esser fet per ningú
sinó que sempre fou, és i serà
tal com ho vam convenir
al cim més alt de Can Bolei.

L'apunt precís i estilitzat d'aquest indret, perenne voltat de vigorosos pins i ametllers -i petita pàtria nadiua on l'amic torna sovint per a cercar-hi refugi- constitueix, al meu entendre, l'homenatge més punyent de tot el llibre: és així com el company de converses, infatigable, imprevisible i tel·lúric hi ha de romandre per sempre.

Enraonat com és -per bé que els menys avisats s'ho puguin prendre com un sarcasme o una arbitrietat-

Bartomeu Fiol D'un cànon socarrat

Materials de 1957 i 1958

LEONARD MUNTANER ■ EDITOR

D'un cànon socarrat / Materials de 1957 i 1958
s'ha publicat dins la col·lecció «La fosca» (2009)

exigent amb el lector i molt més exigent encara amb ell mateix, Bartomeu Fiol, en diverses ocasions i per diversos procediments intenta justificar -com si calgués- aquest sorprenent, inclassificable caramull de poemes. Llegim, de bon començament:

Enguany, en el moment en que se m'ha plantejat l'estranya comesa de redreçar... uns intents tan esguerrats...

I, unes pàgines més endavant, insisteix en l'obligació d'acabar una feina llargament endarrerida:

Aquesta nit de Sant Joan del 2009
em fa aixecar del llit
la dèria sobtada de provar
de recuperar d'alguna manera aquells avortons
que, fa tants d'anys, passaven,
en tan pocs dies, del meu magí
a la Mossèn Alcover, per a sortir-ne,
en paper de fil o d'estrassa,
tan ben composts amb elegant tipus bodoni.

Bartomeu Fiol. Foto: Joan, (Ciutat, 2-III-2010)

No són pas les úniques, n'hi ha d'altres que m'estalviaré de recordar. Totes, però, em resulten adients per a posar de manifest algunes consideracions.

Els que hem seguit el seu treball, coherent com n'hi ha pocs dins l'actual paisatge literari en català, no podem estar d'acord amb expressions del tipus "intents tan esguerrats", "dèria sobtada" o "aquells avortons", per a referir-se al deure, ara pregonament viscut, de recuperar i tornar a treballar sobre algunes de les mostres més antigues de la seva obra. Així mateix sabem -i en aquest topant no ens ha d'arregar per sorpresa- de l'enorme, l'implacable rigor amb el qual ha presentat des del primer moment el seu treball literari i el seu jo poètic, caracteritzat per una absoluta manca d'autocomplaença, per un rebuig diguem-ne gairebé genètic a qualsevol plantejament fàcil i afalagador, i per mantenir oberta des del primer dia la guerra -guerra freda i guerra declarada- contra tot allò que fes una mica de tuf d'acadèmia o d'acadèmic dicten.

¿Cal remarcar llavors que amb aquesta singular actitud, Bartomeu Fiol ha demostrat que no només hi ha vida fora del ramat sinó que l'únic lloc on es pot sospitar, amb una mica de fonament, que som vius encara és fora i al marge i ben lluny del ramat i els seus porucs costums?

Fiol recupera com a material de treball aquell heterodox conjunt de *plaquettes* que una rere l'altra escrivia a raig, portava a imprimir curosament a la impremta Mossèn Alcover i finalment enviava als més insospitats corresponsals dels països de parla catalana des de mitjans dels anys cinquanta, amb una desimboltura que avui ens sorprèn i entredreix.

Em consta també la sorpresa i la dificultat de copsar, per part d'alguns receptors, el propòsit d'aquella mena de missatges dins d'una ampolla de vidre que rebien amb freqüència força indeterminada i remitent establert invariablement a la badia de Palma.

He de fer un aclariment. La tramesa d'aquests singulars intents "en paper de fil o d'estressa", realitzada per un desconegut poeta illenc, es produeix en un moment en el qual els cabdills de l'anomenat "realisme històric" o "realisme social" -i amb ells, les seves llefiscoses tropes- ja tracten per tots els mitjans d'arraconar la poesia d'arrel noucentista i simbolista de la preguerra que ben bé fins el 1959 constituirà el corrent dominant dins la poesia en llengua catalana.

És evident que, ni llavors ni ara, Bartomeu Fiol no encaixa gens en cap d'aquestes opcions ni ha tingut ni té la més mínima voluntat d'arreglar-se amb cap de les dues.

Aquella juguesca del jove Fiol sempre m'ha semblat una de les operacions més candoroses i a la vegada més subversives de les quals he tingut notícia dins les lletres catalanes contemporànies: un solitari i desarmat soldat en rebel·lia tractant de girar el cervellet d'ambdues forces enfrontades.

En arribar a aquest punt, no em puc estar de recordar un altre cas amb el qual guarda certs paral·lelismes: el de l'acreditat vident Josep Vicenç Foix, també incansable en la tasca d'escampar, arreu, hipnagògiques *plaquettes* -en aquest cas de caire nadalenc-, el qual, pocs anys abans, l'estiu de 1953, i no gaire lluny d'aqueixes suggerents nits de foc, s'atrevia a proclamar en la mateixa llengua i amb un to certament més optimista on ressonaven, també, "tots els racons del passat":

Dèiem: la Nit!, en una nit oberta
Al rost del Temps, més enllà del morir,
Quan les negres frescors són un florir
D'aigües i veus, i focs, en mar coberta.

Això no obstant, les "nits de foc" al rost del Temps de Bartomeu Fiol i la colla de lletraferits de la tertúlia del «Diagonal» no són, malgrat el que ens puguem imaginar, tan plenes d'esperança ni tan benaurades.

Per dir-ho en paraules del mateix Fiol:

sempre que quedi prou clar
que hi va haver o hi ha hagut
- les distàncies en el temps
sempre són ben relatives -
molta més nit que foc,
molta més fosca que flama.

I, per a reblar-ho, en un altre poema deixa caure, com qui no diu res:

...amistat, que vol dir confusió,
més aviat, massa sovint.

Miquel Batalla

* Fragment del próleg a *D'un cànon socarrat / Materials de 1957 i 1958*

De què parlar?

Di che parlare se non dei tentativi
andati a vuoto, di ciò che le parole
non hanno saputo dite?

Pietro Civitareale

*“De què parlar si no és de temptatives
encaminades al buit, d’això que les paraules
no han sabut dir” -així resa, contundent i pietosa,
la traducció que n’ha fet Lluís Servera Sitjar.*

*Terrible interrogant, amic Baltasar,
quan voldria fer-te homenatge,
amb enfilades en bona o mala part insatisfactòries,
a tu, mestre de les ben satisfactòries.*

*Perquè, òbviament, no són les paraules
les que no saben dir. Som nosaltres
els que, mansa sovint, no sabem dir-les,
els que no sabem enfilat-les amb encert.*

Qui, efectivament no es pot donar més ordres

Voici que je ne puis plus me donner des ordres.

Max Jacob

*Qui, efectivament,
mancat de pau i de llums,
no es pot donar més ordres
perquè se n’ha temut
que és del tot incapaç,
alesiat, de complir-les.*

*De més a més ha arribat
a aquesta conclusió definitiva:
per a retre condret homenatge a un amic
pot resultar millor un sol poema
que tot un llibre fet a sabatades
per contundents i coherents que sien.*

IV. El tremir de la nau

Tarragonina, mira
si sóc ignorant i com
carrego l’accent
damunt paraules fosques.

Quan aquest món obscur - i quants
no hauran emprat o utilitzat
aquest mateix sintagma nominal? -
haurà quedat amb claredats de paper.

I la sang serà com a paper blanc
i el paper serà com a sang
i jo podré estimar-te
i l’amor serà tranquil
encara que em fugi qualche paraula
o qualche sintagma.

Perquè el teu bagatge lèxic
és del tot insuficient
tal com ho és també
el sintagmàtic
i en furgues i remous caramulls de guants
sense trobar el que cerques,
sense trobar cap dit de Déu
tal com Salvador Espriu *dixit*.

Treballen els mariners, treballen.
Les marineres escuren i també s’afanyen.

No importa tornar a casa. Ara no importa.
Du’m el teu amor,
el pots servir-me o me’l pots servir
damunt aquest mantell tan blanc.

De prada a prada estesa
tanta blancor.

I que no pugui el teu pare, que no ens digui
“hem de partir”
i te m’emporti.

Recordo la pastera al port
amb ales ensopides sobre l’aigua morta.
Un crit silent davallava de sobte de Montjuïc.

Pujant per les Rambles
pernoctava en aquella pensió familiar
del carrer de la Canuda.

Després arribava al passeig
de la Independència,
a Santa Engràcia, vora el gran riu.

Hoste de la nau, te’n tems,
no posseeixes la nit, malgrat et sents agombolat de ver
per la fàbrica encesa tota la nit,
tal vegada una adoberia del Molinar,
amb personal del torn de nit
fent rodar els grans tonells
que potser preparen pells d’ant negre.

Així, jo, navego
a la deriva d’una veu,
el tremir de la nau.

Bartomeu Fiol

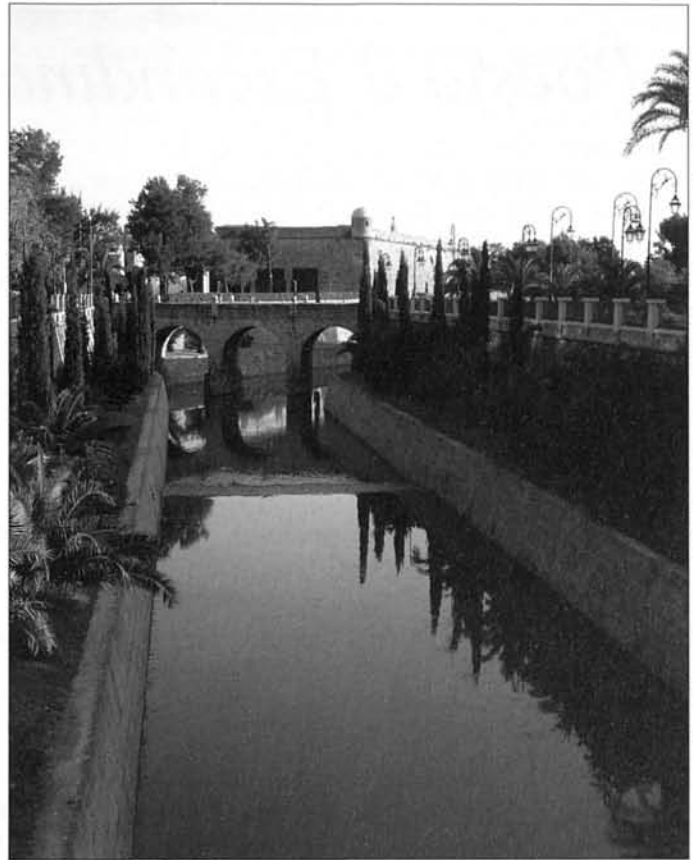
De D’un cànon socarrat / Materials de 1957 i 1958 (2009)

I

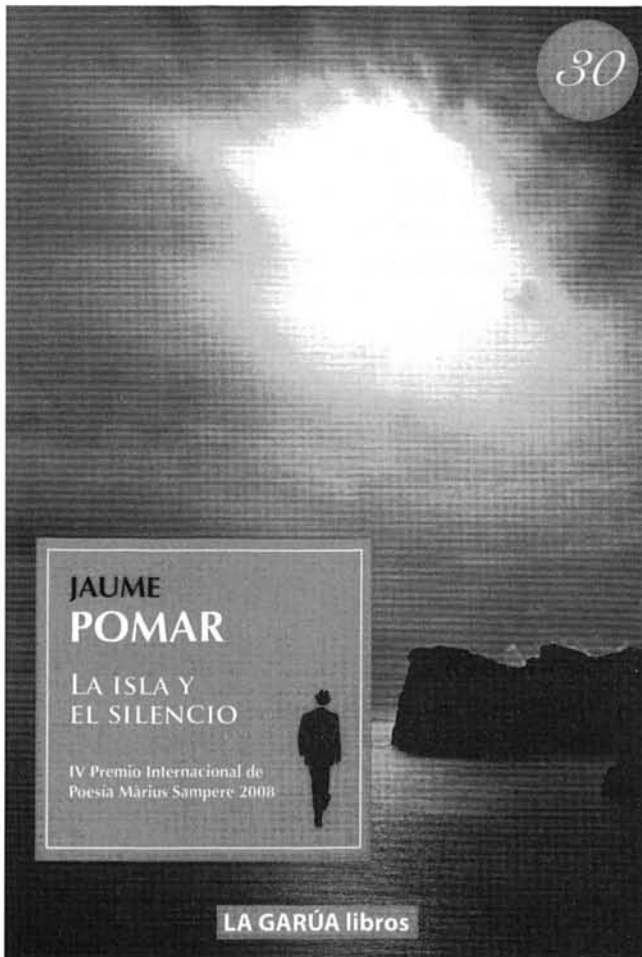
La meva terra sempre serà lluny

Paul Auster

Saps que el pitjor roman en el futur
 com és llunyana l'Illa de les roses
 i el Pont de Brooklyn et diu Sa Riera
 o el riu eliotià que mou la història.
 Torna la por d'enllà del ritu atàvic
 perquè no has vist encara tot l'esglai
 del somriure del món; cada viatge
 és una passa més cap a la mort
 de la nostàlgia del teu solar
 cantant absoltes amb la veu benigna.
 Xiules anònims *blues* desesperats
 per l'ombra dels carrers de Nova York
 i el rei de Harlem toca la trompeta,
 fa jutipiris com una moneia
 o canta *Gospels* de lloança a Déu.
 Com els jueus del sàbat fan camí
 cap a la sinagoga amb elegància
 de sastre, i Woody Allen en el Carlyle
 proclama català el seu clarinet.
 Ample és el món i l'Illa molt petita.

Sa Riera, fotografia: Magdalena Vidal (Palma, 29 d'abril 2006)

Poemes de la 2ª part, titulada *Illa distant*, del poemari *L'Illa i el silenci* (IV Premi Internacional de Poesia «Màrius Sampere» 2008) amb pròleg de Vicenç Llorca. 1ª edició bilingüe, en català i traduïda al castellà pel propi autor, publicada per La Garúa Libros, Santa Coloma de Gramenet (Barcelona) setembre, 2009.

XIII

La nit del camp cromàtic

On ha pres forma el buit tot s'unifica:
 dolor i plaer, noblesa i roïndat,
 coratge i por es fan complementaris,
 fills d'una roda d'hores alentides
 sotmeses a la llum del sol ponent
 que engendrarà una nit molt més obscura.
 El negre, el no color del paradís,
 voldria fer d'un cop tabula rasa
 i edificar els pigments de la saviesa
 amb alegria: el mar i el cel, els arbres
 i les muntanyes, els ocells, les flors.
 I escoltar el vent que passa i frega els arbres,
 sentir l'olor de sal o de pinassa,
 palpar l'escorça amb dits plens de reïna,
 saltar descalç per roques gratelloses,
 tastar el gust amarg d'aquesta terra.
 El negre és la resposta a la mentida,
 el dur silenci d'un gran crit callat
 amb tornaveu, ressò d'hores perennes
 damunt l'Illa distant, inassolible.

Jaume Pomar

*Va dedicat al poeta Àngel Terron,
 amb el meu agraïment per un llarg diàleg fecund
 al voltant del fet poètic*

Poesia d'Escandinàvia / Freke Rää

Fokus.

och sköldpaddan trampar över åkrarna

och dottern kisar med ögat

där tigern, vit, kastar sig av och an.

tuschstråket vi följer

ställningen som blommor

och ån

som cirklar runt sin axel, vrider sig i sin vända.

Sent.

till exempel 11:05.

kopparn ringar in:

det är dags för begravning.

Landsvägen skall bli motorled.

Barnen åter-

vänder från krig och från sina föräldrar;

Det är nyanser av fåglar

och vi

kollar om gylfen är öppen

och hoppas att ingen ser oss.

Concentració.

i la tortuga camina per sobre els sembrats

i la filla acluca un ull

allà, on el tigre, blanc, es llança d'una banda a l'altra.

la línia de tinta que seguim

l'estructura plena de flors

i el llac

que es mou entorn al seu eix,

[retorçant-se dins la seva angoixa.

Tard.

per exemple 11:05.

El campaner encercla:

és hora de funeral.

La carretera serà una autopista.

Els infants tor-

nen de la guerra i dels seus pares;

Hi ha miriades d'ocells

i nosaltres

miram si la nostra bragueta està oberta

i esperam que ningú ens hagi vist.

Tria i traducció per **Albert Herranz Hammer**

FREKE RÄÄ va néixer l'any 1978 a Täby, però, en l'actualitat, viu a Vä (Kristianstad). El seu primer llibre *Ur*, d'on estan trets aquests poemes, està a punt d'editar-se. És un poeta conegut per les seves col·laboracions a diverses revistes literàries com «Serum» i «FEL4»; també és l'impulsor d'un projecte de poesia col·lectiva: <http://www.kingstown.dk/wheretheyoubeen/>

(hypnes)

Hàlit nocturn
 el son vesteix els vestits d'Esaú
 Beneeixen els ulls tot quant defuig
 l'alba promesa d'una àulica llum
 La paraula és la sang

calze d'instant
 al desert que s'esmuny entre les mans
 La paraula és la sang, la set, la fam
 entre els llavis desclosos per al cant
 La paraula és el fum

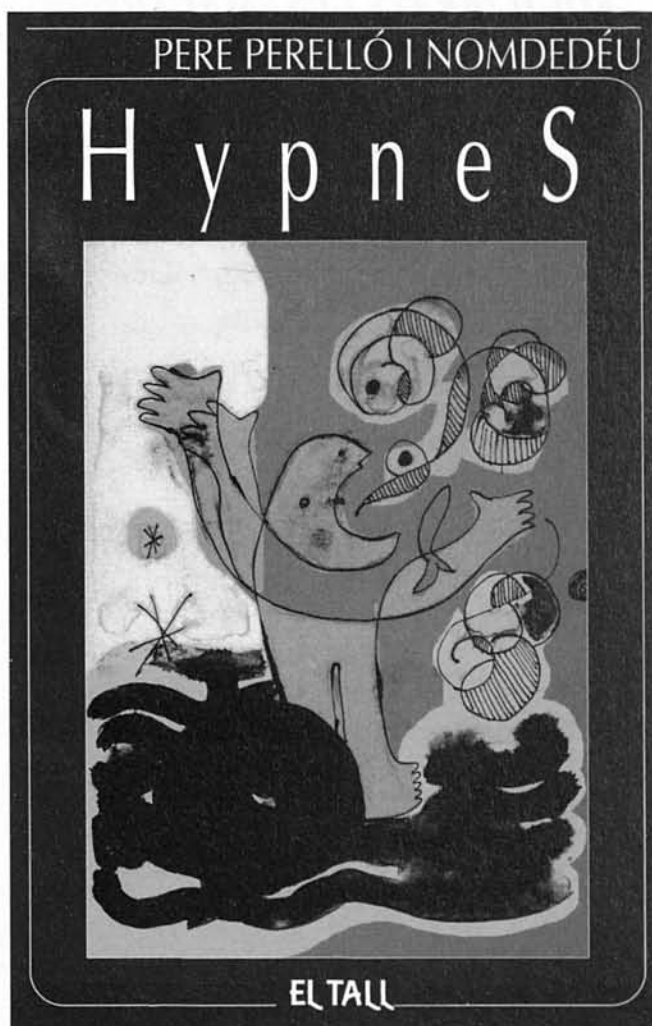
hàlit de fum
 l'alba promesa d'una àulica llum
 Beneeixen els ulls tot quant defuig
 el son vestit amb vestits d'Esaú
 La paraula és l'instant

calze de sang
 entre els llavis desclosos per al cant
 La paraula és la sang, la set, la fam
 al desert que s'esmuny entre les mans
 La paraula és la Llum

Pere Perelló i Nomdedéu

PERE PERELLÓ I NOMDEDÉU és llicenciat en Filosofia i, a l'actualitat, fa els estudis de doctorat i investiga l'obra del poeta Andreu Vidal. Pere Perelló va néixer, l'any 1974, a Palma i, d'ençà de 2008, resideix a la ciutat de Mèxic, on fa tasques de traducció, correcció d'estil, tallers, cursos i seminaris de poesia, etc. Perelló ha publicat els poemaris *Requiescat in pace*, juntament amb Carles Rebasas, Ed. Capaltard, 1998; *La llei*, Ed. Moll, 2004; i, juntament amb Jaume C. Pons Alorda i Emili Sánchez-Rubio, *Els (in)continents eufòrics*, publicat per l'Editorial Júbube, 2007 i, en col·laboració amb Alicia Beltran, tingué cura de l'antologia *Segle 21: vint-i-una i una poetes per al segle vint-i-u*, Ed. Capaltard, 2001. Ha participat en edicions de *7 de 7* (carpetes de litografies), d'Ed. 6A; i *Enganxa't a la poesia*, Universitat de les Illes Balears (UIB), 2008; i en nombrosos recitals poètics. *Reduccions* i *S'Esclop* li hem editat poemes i recentment ha estat guardonat amb el Premi Ciutat de Palma «Joan Alcover» de Poesia per l'obra *Poltre(s)*.

JORGE HUGO LÓPEZ VÉLEZ, nascut l'any 1978 a la ciutat de Mèxic, va fer estudis artístics a l'Escuela Nacional de Artes Plásticas de la UNAM. Té experiència en disseny gràfic i editorial i ha mostrat preferència per la creació en l'àrea de la literatura infantil; ha realitzat una variada obra en estampat, fotografia i disseny d'objectes mòbils i de figures en ceràmica. La seva obra denota gran interès per les arts escultòriques i cinematogràfiques.

Portada d'*Hypnes*, amb pròleg de Jaume C. Pons titulat *Illade*; les il·lustracions i coberta són de Jorge Hugo López Vélez

Joan & Pedro

ES TALLER

*CANVI D'OLI
ESPECIALISTES EN FRENS
CÀRREGUES D'AIRE CONDICIONAT
POSTA A PUNT DE MOTOR
EQUILIBRATS I PNEMÀUTICS
FRENÒMETRE (ITV)
LI PASSAM LA ITV
SENSE CITA PRÈVIA*

Telèfon i fax 971 75 53 65
C/ General Riera, núm. 28, baixos
07003 Palma
Servei de carretera 24 hores
telèfon 971 47 15 38
www.comercialmallorca.com

I renta-cotxes

Al vostre servei sempre!

- Neteja personalitzada i completa
- Sistema ecològic i antiretxades

Ens trobareu a

AUORENTAT

Joan & Pedro

Carrer Bartomeu Pou, núm. 50 - 07003 Palma
telèfon 971 - 75 53 65

SAGITARI

libreria

Llibreria especialitzada
en poesia

www.llibreriasagitari.com

*Entri a la nostra web i conegui els
serveis que posam a l'abast dels
interessats en Poesia i Literatura*

- Llistat per autors o títols
- Llistat de novetats i incorporacions al nostre fons
- Informació telefònica:
971 73 06 08
- Informació i comandes per fax:
971 28 33 88
- Informació i comandes per correu electrònic

xabraham@teleline.es

Servei de venda amb lliurement
contra reemborsament

Servei de recerca de títols
de qualsevol especialitat

*Carrer de Joan Miró, 62
07015 Palma de Mallorca*

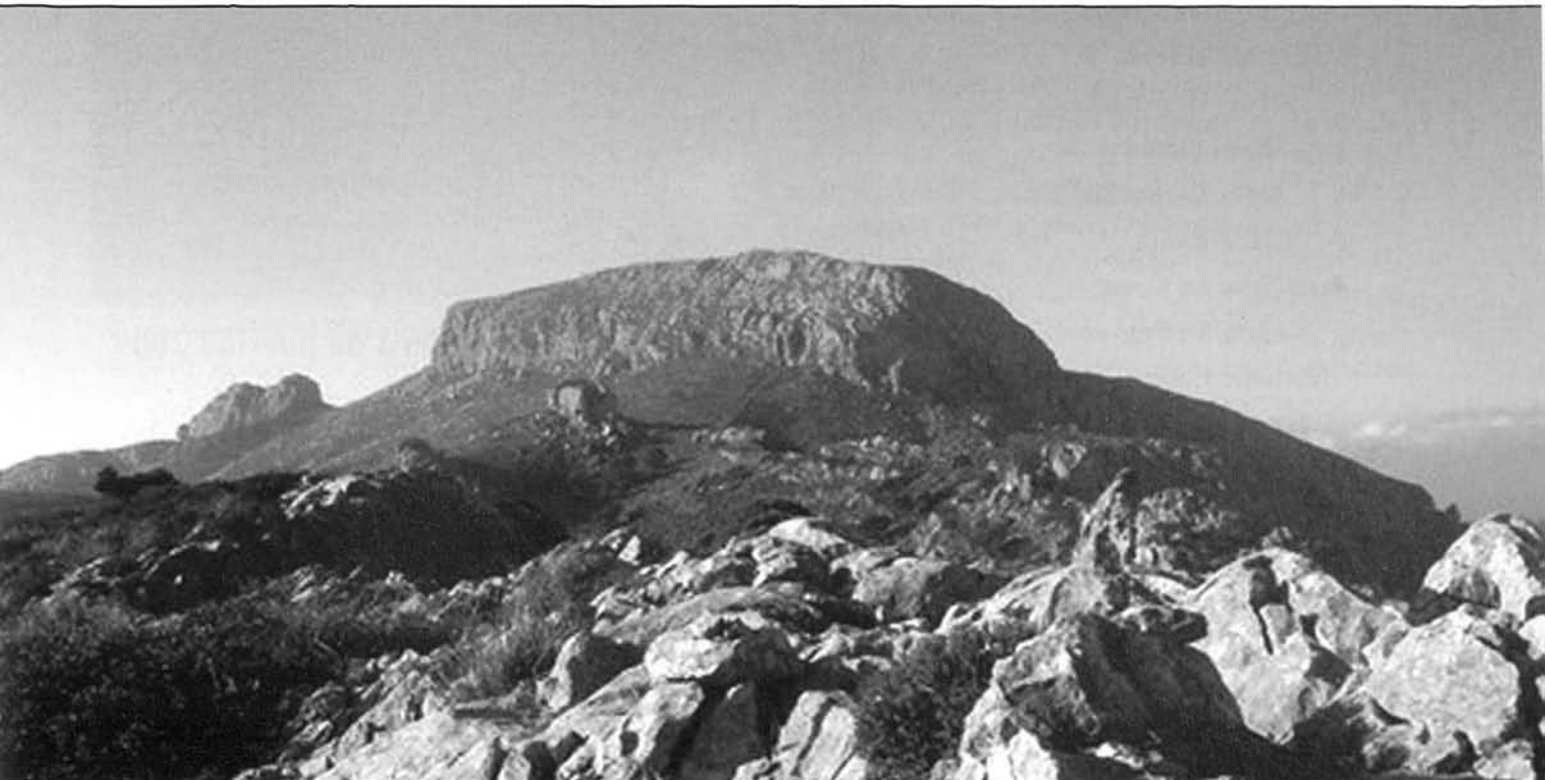
Pàrquing a 50 metres

El va deixar com atuit,

hi va veure cadenes que s'encongien
i arrossegaven un obscur murmuri.
Va somiar que somiava.
Allò era més real que la bilis
de les seves premonicions.
Els turons havien perdut la seva fulgència
i ara es mostraven hivern i brossa,
però magnífics, tanmateix.
Atansà l'ull a la visió del cel,
cada cop més enganxós,
i era com una serpentina de bronze blau
o una condemna d'avencs forrellats
i unes mitges queixes a les dents.
Fremia el cos que esperançava pluja,
mes la neu ho rebaté,
la mística s'alentí,
fins que el somni es va desfigurar
i els turons, ensems, esvaniren,
inànimes i porucs,
hi restà la petjada desolada, premonitòria,
les maletes van iniciar llur viatge
i no les encontraria sinó quan l'ull cel
esdevingués menys que brasa,
nua petja en un revolt gris.

Òscar Aguilera

(Inèdit)

S'Esclop, serra de Tramuntana (Mallorca, s/d)

Poetes francesos traduïts
per **Maties Tugores**
i publicats a *S'Esclop*

Max Alhau
Nathalie Alsac
Laurent Bayart
Michel Bénard
Bruno Berchoud
Emmanuel Berland
Jean-Louis Bernard
Pascal Boulanger
Yves Broussard
Jean Chatard
Arlette Chaumorcel
Claude Michel Cluny
Bruno Cortot
Michel Cosem
Claude Couffon
Maurice Cury
Claude De Burine
Olivier Demazet
Pierre Descamps
Claude Guerre
Henri Heurtebise
Jean Joubert
Alain Lacouchie
Gilles Lades
Jean-Yves Le Guen
Cédric Le Penven
Nathalie Lescop-Boeswillwald
Jeanne Maillet
André Marissel
Michel Martin
Jean-Paul Mestas
Gérard Noiret
Pierre Perrin
Frédéric Tavernier
Muriel Verstichel
Matthias Vincenot

Maties Tugores, foto: Benet Bohigas (Palma, 17 de maig 2009)

Maties Tugores «Cavall Verd de poesia» 2009

A títol pòstum, **MATIES TUGORES I GARAU** fou guardonat per la traducció al català del poemari d'Ismaël Aít Djafer *Complanta dels captaires àrabs de la Casbah i de la petita Jasmina morta pel seu pare*. Com a membre del jurat del premi, Àngel Terrón fou l'encarregat d'explicar l'obra de Maties Tugores, que ens deixà, de manera sobtada, el mes de gener passat, als 59 anys; el seu germà Joan Tugores va recollir el premi «Rafel Jaume» a la millor traducció poètica.

Maties Tugores, Laudatio

Maties Tugores és una d'aquestes persones que fa de baula entre dues cultures. Fill de mallorquins, va néixer a la ciutat de Valenciennes (al nord de França). Allà va fer estudis administratius i comptables. La família retornà a Mallorca quan tenia menys de vint anys. La seva llengua íntima sempre va ésser el francès, llengua que emprava amb sa mare, alternant-la amb el mallorquí col·loquial.

Maties tingué sempre l'aspiració d'ésser un poeta. Sempre va està a l'aguait de tot allò que es publicava a França, així com el que sortia en català i castellà. En els darrers set anys, la seva activitat poètica va augmentar molt. Durant prop de cinquanta números, la revista *S'Esclop* publicà les seves traduccions de poetes francesos vius. I al mateix temps, traduïa poetes catalans i balears que publicava en revistes franceses de poesia com *Jalon* i *Les Amis de Thalie*. Maties Tugores bullia de projectes sense aturall; hi dedicava un temps increïble.

En els darrers anys sortiren cinc llibres, dos en castellà en col·laboració amb Cristóbal Serra, *Curolla del mallorquí dada*, i les traduccions de Vauvenargues, més una antologia en castellà, editada en el número 36 de la revista «Ficciones» de Granada, titulada *36 voces francesas para una antologia*, i, l'any 2009, varen ser dues traduccions catalanes: *Quinze Veus Surrealistes Franceses*, publicada per l'editorial El Tall, i a l'editorial Lleonard Muntaner li publicaren *Complanta dels captaires àrabs de la Casbah i de la petita Jasmina morta pel seu pare*, original de Ismaël Aït Djafer. D'aquest darrer llibre, que ara ha merescut el premi «Rafel Jaume / Cavall Verd», no va tenir temps de fer-ne una presentació. Un infart terrible, el dia 4 de gener de 2010, el va portar a una mort imprevisible.

Encara resten pendents d'editar les traduccions fetes de l'obra completa de Pierre Jean Jouve, de Mattias Vincenot i l'antologia de poetes balears per editar París per «Caracters», que l'Alliance Française de Palma cura que aparegui a la llum. Maties Tugores va voler ser, per damunt de tot, un poeta, va viure per a la poesia. El seu desig més gran, ésser i ser considerat com a poeta, l'ha assolit al mateix temps que la fi de la seva existència.

Quin és l'animal que no existeix? *

Quin és l'animal que no existeix? L'unicorn, l'impossible, la puresa o la poesia.

Volem llegir aquí Andreu Vidal a la recerca del perill o de la bondat.

Volem fer d'aquest espai una rèplica de «Sa Gàbia», el bar del carrer Montisíon, on en els anys setanta, gent molt jove recitava, parlava, corregia els poemes dels altres. Tot amb una enorme ànsia d'un més enllà, d'escriure en català com si fos anglès o alemany, cercant la densitat del sentir i de l'expressió. Que els conceptes tremolessin com el cant de la cadenera a la marina...

Han passat molt d'anys. El nin que, amb quatre anys, dictava un poema a sa mare pels voltants de la plaça Pere Garau, ha bastit una obra sòlida i densa, d'una immensa bellesa i qualitat que hom pot comparar amb la millor poesia europea del segle XX. Se n'ha fet una edició molt acurada del gruix dels seus poemes a una editorial mallorquina que fa enveja a tots els del Principat. La poesia sols viu als ravals de la cultura catalana ara mateix .

L'autor ja no és entre nosaltres. És un llàstima no poder debatre amb ell, - tan potent com a polemista com era -, sobre qualsevol aspecte de la realitat. Ell veia entre les tenebres els finíssims fils de seda de la tela d'aranya del poder secular que temia i l'odiava. Però l'obra, l'*Opus Nigrum*, si tenim un mínim de cortesia per escoltar-la, encara parla.

Hem reunit, aquí i avui, gent de diverses generacions. Alguns coneixérem personament N'Andreu; d'altres, per edat, sols coneixen els seus versos. El vi de la veritat de la paraula vidaliana, unit a la personal de tots nosaltres, és el que volem oferir-vos; ara Magdalena Aguiló, Tonina Canyelles, Aina Ferrer, Bartomeu Fiol, Emili Sánchez-Rubio, Blanca-Llum Vidal i jo mateix llegirem poemes seus o propis.

* Introducció i presentació a l'acte dedicat a Andreu Vidal celebrat a la cafeteria de la Fundació Pilar i Joan Miró de Palma, 12-03-2010

Àngel Terron

L'escrivure de Ponç el menorquí, de Jesús Villalta-Lora

El poeta rus Óssip Mandelstam (Varsòvia 1891 - Vladivostok 1938) que moria a prop d'un camp de concentració soviètic, després d'haver tastat l'amarga experiència de la repressió stalinista, tan decebut de tots els ideals que havien il·luminat la seva joventut, escriu el novembre de 1933 el poema que comença així:

*“No sentim el país que tenim sota els peus,
quan parlam no ens allarga deu passes la veu...”*

Fa uns mesos en vaig llegir l'antologia *Poemes* de Mandelstam, publicats a *Quaderns Crema* per Helena Vidal. I aquells versos em van fer venir al cap altres versos del nostre Ponç Pons, el qual parla sovint de Menorca i dels menorquins amb una veu evocadora d'un temps passat i esqueixada per la decepció de veure una societat que, en general, es deixa perdre elements essencials de la identitat pròpia, com són la llengua i el paisatge, amb una indiferència culpable.

No vos he de descobrir ara i aquí la personalitat del poeta. Qui més qui manco, tots ens hem sentit enlluernats, ara i adés per la qualitat dels seus textos. Jo mateix en altres ocasions n'he ponderat alguns d'ells en qualque presentació o article (1).

L'obra de Ponç Pons - i potser, fins i tot a pesar seu - ja ha entrat en una fase en què, àmpliament llegida, és objecte d'anàlisi crítica i és esmentada en citacions i discursos (“Com diu molt bé Ponç Pons en aquells versos...” i l'orador enfloca la cita). Molt bé. Idò, de fet, aquest és un estadi de consolidació d'una obra literària i suposa que la gent que la coneix la re-coneix com a valuosa i reconeix també el seu autor com a veu “citable”, o sigui, digne de memòria. Són ja molts els estudiosos de l'obra d'en Pons, que n'han parlat des d'àmbits acadèmics o universitaris. Precisament avui tenim l'oportunitat, que l'ajuntament d'Alaior ens ofereix, de conèi-

xer millor un dels vessants més lúcids de la poesia del menorquí: el seu etnohumanisme. Ho podrem fer llegint aquest estudi, que, en paraules del seu autor, “millora l'estructura i les idees essencials de la monografia titulada *La defensa de la cultura en l'obra de Ponç Pons*, (Regidoria de Cultura d'Alaior, 2009) i, a més, completa la tesi sobre el caràcter etnohumanista del poeta alaiorenc.

L'autor d'aquest estudi és **Jesús Villalta-Lora**, professor al King's College de Londres, plurilingüe (sap llengües romàniques, anglosaxones, germàniques..., àrab), de sòlida formació universitària, el qual, en una entrevista que Raquel Marquès li va fer per a *Culturàlia*, del diari *Menorca* dia 27 d'abril de l'any passat, manifestava que havia redefinit *les seves arrels culturals* a partir de *la poesia de Ponç Pons*, que *em va reubicar* - diu - a *Menorca* a més d'inspirar-me un *amor etern per la literatura*.

Des d'aquesta confessió inicial, res té d'estrany que el producte que avui ens ofereix sigui un tribut d'admiració entusiasta al compatriota (Villalta-Lora és nat a Maó, tot i que la vida l'ha duit a trescar món) poeta menorquí, a qui reconeix dues grans aportacions literàries: el fet d'**universalitzar Menorca** i el **compromís vital insubornable amb la poesia**. En ocasió de l'entrevista esmentada, Jesús Villalta-Lora ressaltava justament aquest compromís vital i identitari, tot considerant “un privi-

legi, en aquesta vida tan caòtica i misteriosa, saber qui ets i per què ets”. I acabava desitjant que qualque dia la gent reconegui en Ponç com reconeixem Shakespeare. Quasi res, diu es Diari!

Què s'entén per compromís en un poeta? Tractant-se d'en Ponç Pons i coneixent des de ben jove el seu sentit de la llibertat, crec que se li escauen del tot les paraules del gran Albert Camus en la conferència d'Upsala, pronunciada arran de la concessió del premi Nobel de Literatura el 1957, en què va versar sobre les tasques de l'art i de l'artista. Més que no el mot *engagé* (compromès) sembla que a Camus li agradava dir-se o, més ben dit, sentir-se “embarcat” (açò tan mariner i tan ecologista de considerar-nos a tots anant dins la mateixa barca i que, per tant, o ens salvam tots o tots hi perillam). Aquest “anar embarcat” era una situació que no s'assemblava tant a un compromís voluntari quant una mena de servici militar obligatori. I tot rebutjant *l'art pour l'art*, el posat del poeta “maudit” i el realisme socialista, definia el seu compromís dient que per a l'artista no hi ha botxins privilegiats. Per açò, - assegurava -, la bellesa no pot servir a cap partit; només serveix al dolor o a la llibertat dels homes. L'únic artista compromès és el franc tirador, açò és, aquell que sense rebutjar el combat, rebutja tanmateix unir-se als exercicis regulars. *Solitaire* i *solidaire*, com explicaria Camus en conferència de premsa dies abans, no serien termes antitètics, sinó complementaris. Ara bé - convé saber-ho, amic Ponç -, aquesta llibertat solidària li va reportar qualque torrossada de disgusts i més d'un anatema per part d'altres intel·lectuals *engagés* i segurament manco lliures. Sia com sia, ha estat la llibertat solidària de Camus el fonament principal de la seva grandesa.

Joan Francesc López Casasnovas (a la seu de Palma de la Fundació Ramon Llull, 24 de setembre de 2009); fotografia: Joan

Estarem d'acord que necessitam la poesia per entendre'ns millor. Sensibilitat, amor a la paraula i als grans autors de tots els temps, capacitat de diàleg..., humanisme en suma. I a través de la poesia, Ponç Pons ha desenvolupat una temàtica molt interessant, que lliga el sentiment de pertinença a una terra, amb una història i una cultura, o sigui, un sentiment d'identitat, amb aquelles aspiracions humanistes que li donen una volada d'ala molt ampla, per emprar el símbol de l'àguila costalloberberiana: ella ama el niu de les maternes roques i vola cel amunt, amunt; des de l'altura es veu molt millor la terra tota; albira la presa, s'hi llança des de la regió del llamp i, amb la captura, torna a son niu més àguila. Així també ho sap fer en Ponç, el menorquí, l'illòman, el del Dillatari.

En aquest plantejament, Villalta-Lora destaca la consciència - etnohumanística en diu - que lliga la percepció del món proper amb el paisatge i la seva defensa. Un paisatge - concret, de topònim precís (la Cucanya, ses Rambles, Biniatzau, Alcotx, s'Artigueta, Llucatz, s'Alzinar d'en Salord...), humanitzat i mític -, terror de saba profunda, on el poeta nostre, igual que feia el poeta pollencí, hi troba la llavor clàssica, la llum grega.

Jesús Villalta s'ha abastit per al seu assaig d'un bagatge teòric considerable. El fonament en la teoria de **la nació cultural** (així, i no, per suposat, en cap sentit racista s'ha d'entendre el mot 'ètnic' en l'obra d'Anthony Smith) i ho combina amb d'altres aportacions útils al seu propòsit. Així, seguint Pi-Sunyer, hi hauria tres nivells etnonacionalistes: 1- La llengua. 2- La memòria col·lectiva. 3- La política. En la llengua, s'hi troba el nom col·lectiu. En la memòria col·lectiva, el mite comú de descendència. I en tercer lloc, la necessitat de polititzar la cultura (sia dit en el sentit més noble, ço és de retornar la cultura a la ciutat, la polis atenenca). No oblidem que el missatge de Herder, en ple romanticisme, consistia a remarcar la idea d'una humanitat no composta d'individus atomitzats, l'essència dels quals seria la raó universal i els trets específics dels quals, lligats a l'espai i el temps, serien irrellevants, com creien els il·lustrats, sinó que, al contrari, la Humanitat constava de nacions / cultures, l'essència de les quals residia justament en la seua especificitat. Aquest nacionalisme etnocultural de base romàntica herderiana tracta de demostrar que les nacions són entitats naturals i no artificials, com sí que ho són els Estats.

I si, en efecte, la nació s'associa estretament a un territori, l'activitat destinada a explorar i reconèixer el territori esdevindrà fonamental per estimar el país. Al seu retir camperol (diguem que a "sa Figuera Verda"), al contacte amb la natura, en una mena de *Beatus ille* però sense gaudir (?) de l'*Aurea mediocritas* ja que en Pons vulgues no vulgues ha esdevingut "famós", allà en el silenci del camp, ell s'inspira, escriu. Com fan els bons excursionistes, no pensa o imagina la terra o la nació, la viu. No pensa o s'imagina el seu territori, sinó que interactua amb ell, se'n sent que en forma part perquè el reconeix des d'una realitat travessada i explorada. El paisatge (especialment el de la infància, sagrat com un santuari i, per tant, qui el malmet, de fet, el profana) és l'autèntica experiència nacional.

El corol·lari de tot açò s'endevina fàcilment: territori + història = identitat (pàtria).

Nacionalisme? Cap por.

Tranquils. De nacionalismes, n'hi ha de moltes castes.

D'impositius i d'expressius.

N'hi ha d'opressius i n'hi ha d'alliberament. De creatius i oberts, i de localistes i tancats. N'hi ha que cerquen a través de la cohesió social la possibilitat d'esdevenir més lliures i solidaris, i n'hi ha d'egoistes i cretins... No sé si va ser el filòsof Isaiah Berlin o, si no, el polític Ernst Gellner, - ambdós eren aguts pensadors sobre el tema dels nacionalismes -, em sembla que tots dos es van referir al fenomen nacionalista com a un dels factors determinants del món al segle XXI. I a fe que la van encertar!

Doncs, el nacionalisme català, que no té exèrcits als darrers, no és ni de noves tan abassegador com altres de ben aprop, es caracteritza històricament per elaborar un discurs cultural que analitza la realitat per redefinir-la a la recerca d'una ubicació creativa de la nostra nació dins l'univers de les nacions amb personalitat pròpia. En aquest sentit, l'extensió territorial d'un país o la seva potència demogràfica no són els arguments essencials. Ulisses no

s'estima Ítaca per ser gran i poderosa, que no ho és, sinó perquè hi té ca seua; perquè ell és d'allà i allà hi ha els seus. Açò no significa que ningú s'hagi de tancar dins una llar sense horitzons ni de lloar tot el que és seu fins les mateixes nafres, com advertia en la seva *Oda als joves* el ja esmentat mestre Costa i Llobera. Un catalanisme, un menorquinisme, obert al món i cosmopolita és absolutament possible i, jo hi afig, ben desitjable. En les conclusions del seu conegut assaig, la doctora Montserrat Guibernau no ho podia expressar millor:

"És precisament en l'era global quan els ancoratges identitaris esdevenen més necessaris"

I, a continuació afegeix la catedràtica de Ciència Política al Queen Mary College de la Universitat de Londres:

"...res no va impedir a Ulisses amb les seves naus d'Ítaca, dins les quals es sentia dringar el so peculiar del dialecte illenc, unir-se al comú esforç de tots els grecs per anar a Troia i enderrocar l'alcàsser d'Ílion. Marià Villangómez, l'eivissenc, va verbalitzar magistralment aquesta idea en un poema memorable"

"Al meu entendre, s'hauria d'encoratjar totes les nacions - amb Estat o sense - a establir les condicions favorables a l'aparició del cosmopolitisme com a actitud que insta les persones a afegir una nova dimensió a la seva preocupació i interès pels seus connacionals, despertant la consciència sobre el respecte, la dignitat, la llibertat i la igualtat que haurien de concedir-se a tots els éssers humans. Aquest procés s'hauria de liderar des del mateix ancoratge identitari nacional, espai on s'aprenen els valors i els principis que mantenen unida la societat..."(2)

Al cap i a la fi, res no va impedir a Ulisses amb les seves naus d'Ítaca, dins les quals es sentia dringar el so peculiar del dialecte illenc, unir-se al comú esforç de tots els grecs per

anar a Troia i enderrocar l'alcàsser d'Ílion. Marià Villangómez, l'eivissenc, va verbalitzar magistralment aquesta idea en un poema memorable.

Si la cultura, i eminentment la llengua, constitueix l'eix de la nació de cadascú, defensar i promoure la cultura nacional pròpia (en el cas dels menorquins, la catalana des de fa 723 anys), açò és un tipus de nacionalisme que ningú s'hauria d'empegueir de practicar sense límits, sense exclusions, com a senyera de llibertat. A aquesta tasca tothom pot sentir-se convidat, hi som convocats tots - nous i antics o no - a fer-ne part. Allò que ens fa ser humans és la llengua. A Menorca, viure en català és la nostra manera de ser humans.

Tornem, emperò, al treball de Villalta-Lora, que és el protagonista *in absentia* d'aquesta presentació. Ell, per suposat, s'ha llegit tota l'obra publicada de Ponç Pons i, a més

a més, sap relacionar els fils teòrics del nacionalisme modern i actual (Smith, Anderson, Hobsbawm, Connor, Gellner, Fuster, Llobera, Guibernau, González Vilalta, etc.), del pensament etnològic i de les fonts literàries per explicar-la. Aquest llibre té, entre d'altres virtuts, la de posar a l'abast dels admiradors de l'obra ponçiana, tot un seguit de citacions concretes, localitzades, de gran utilitat. D'aquesta manera, a la vegada que presenta les claus interpretatives de l'obra de Ponç, proporciona al lector un itinerari antològic per trescar-la amb profit, i, així mateix, va despullant el sistema de l'escriptura del nostre autor: un safari per la gran literatura i les incorporacions exteriors que alimenten l'ofici literari del menorquí.

Respecte d'aquest tema, el del coneixement literari, val a dir que en Ponç s'hi mou com un peix dins l'aigua. Els seus coneixements són vastíssims, no debades ell no es cansa de repetir que la literatura és la vida; diguem-ho amb el seu neologisme: escriure. A propòsit d'això, Enrique Vila-Matas assegura que ell ha cercat sempre la seva originalitat en l'assimilació d'altres veus. Les idees o frases adquireixen un altre sentit en ser glossades, o lleument retocades, situades en un context insòlit. I és que escrivim sempre després d'altri; no resulta estrany que idees i frases adoptin sentits paral·lels. Allà on hom ha de ser vertaderament original és en les citacions - ha dit el novel·lista, per a qui citar és respirar literatura per no ofegar-se en els tòpics 'castizos y ocurrentes' que vénen a la ploma quan ens encaparrotam en aquesta vulgaritat suprema que és no deure res a ningú. En altres paraules, açò

és el recurs a la literatura (el terme "metaliteratura", que solen utilitzar alguns crítics, no acaba d'agradar-me: es tracta d'un clixé; sense anar més enfora, el *Quixot* és un llibre ple de referències literàries). De fet, el recurs a la literatura és bo com a mètode per a l'ampliació de sentits o bé com a cal·leidoscopi de sentits diferents. En Ponç Pons seria, doncs, una personalitat totalment literària, sense que hi hagi res més darrera açò, sincerament, sense cap màscara.

- *Hem nascut / per humanitzar el món / i fundar lliure / la Pàtria Universal de la Poesia* - ha escrit en **Ponç**.

- *Hem nascut / per salvar-vos els mots, / per retornar el nom / a cada cosa* - va escriure Salvador **Esprui**.

Per cert que trobam, i també ho destaca aquí Villalta-Lora, un cert gust espriuà - si hom vol un pèl messiànic: veure el poema que Espriu va dedicar a Pompeu Fabra, on a cada realitat constatada repeix "el meu poble i jo" - en la defensa que Ponç Pons fa de la llengua.

Beviem a glops / aspres vins de burla / el meu poble i jo. / (...) / Una tal lliçó / hem hagut d'entendre / el meu poble i jo. / La mateixa sort / ens uní per sempre: / el meu poble i jo. / Senyor, servidor...? / Som indes- triables, / el meu poble i jo. / Tenim la raó / contra bords i lladres, / el meu poble i jo. / Salvàvem els mots / de la nostra llengua / el meu poble i jo. / A baixar graons / de dol apre- niem, / el meu poble i jo...

Pons es dol de l'actitud mesella d'aquells menorquins que, enduts pel seu materialisme o per un malal- tís auto-odi, s'han deixat prendre els elements de la cultura i del paisatge, que configuraven per temps la nos- tra identitat; uns se'ls han deixat prendre i alguns altres fins i tot han col·laborat, quintacolumnistes, en l'espoli; llavors la veu del nostre poeta esdevé amarga i ens recorda també l'espriuà *Assaig de càntic al temple*:

Oh, que cansat que estic de la meva covarda, vella, tan salvatge terra, i com voldria d'allunyar-me'n nord enllà...

No obstant açò, amb tot i l'amar- gor, guanyarà l'arrelament en el paisatge insular i els valors humans que el poeta alaiorenc hi troba.

La illaïtat

Vet aquí un altre importantíssim pilar de l'edifici literari de Ponç Pons. Andrés Sánchez Robayna, en un brillant article, publicat a «Revista de Occidente», (3) on ana- litza textos "insulars" de R. M.

Rilke, Saint-John Perse, Blaise Cendrars, Giuseppe Ungaretti, Vitorino Nemésio, Salvatore Quasimodo, Pedro García Cabrera, Odysseas Elytis, B. Rosselló-Pòrcel, Eugénio de Andrade, Derek Walcott i Adam Zagajewski, i després d'un exercici de literatura comparada destaca la diversitat amb què la condi- ció insular s'expressa. Des de l'i- lla com a metàfora de la soledat còs- mica o com a radical misteri, objec- te de desig amb regust d'utopia, fins al sentiment insular més pregon de llunyania, o l'illa com a estat d'es- perit; des de l'illa com a infància (i la infància com a illa) fins a l'exal- tació de l'espai insular com a espai paradisiàc, o com a microcosmos, quan no com a espai políticament subjugat o, ben altrament, com a lloc de la llibertat geològica - metà- fora de la llibertat humana mateixa - o des de l'illa-mare que és a la vega- da refugi o *axis mundi* de l'esperit, o espai creat per l'amor, o lloc del plany d'una civilització (en el qual batega encara, en el fons, el cor dels morts), la insularitat, en efecte, adopta innumerables formes i repre- sentacions. Quina llàstima que Sánchez Robayna no hagi accedit a l'obra del poeta menorquí! En ella bon i bé els hauria trobades totes aquestes formes i representacions!

L'illa per a un illòman declarat, que a més no cessa d'escriure un *Dillatari* propi, l'illa ho és tot. Podriem aplicar-li, a en Ponç, els mots amb què es definia a si mateix el poeta aragonès, i navarrès-basc d'adopció, **Pablo Antoñana** (+ Pamplona, 14 d'agost de 2009):

"Recibí cuanto pude de mi pequeño país. Sin él, cuanto escribí carecería de sentido, o hubiera tenido otro. Se acomodó mi ser entero, con la fidelidad del guante a la mano, llegando a ser la misma cosa: Tierra-yo-mismo. Yo-mismo-tierra. Una tierra por cuya carnadura transitaba al mismo tiempo el amor, el odio, el disgusto, me dolía. La odiaba, al tiempo que la reclama- baba como madre. Nunca renunci- ré a su calor".

Entenem ara millor per què Jesús Villalta-Lora ha apostrofat el nom del nostre amic poeta en el títol *L'escriviure de Ponç el menorquí?*

Crec que els mots que es troben en aquest estudi, gosaria a dir que 'apassionat', que vos convid a llegir, descriuen bé el demble arrelat de la poesia de Ponç Pons, aeda, guia de la pàtria, "vates" en deien els romans d'aquell qui, afavorit pels déus, advertia els pobles de les seues errades i n'endevinava els camins que els convenia transitar: *Arpa d'or dei fatidici vati*, evocació verdiniana:

*O mia Patria, si bella e perduta!
O membranza si cara e fatal!
Arpa d'or dei fatidici vati,
perché muta dal salice pendì?
Le memorie del petto riaccendi,
ci favella del tempo che fu!*

Gràcies, Ponç, per la teua obra. Gràcies, Jesús, per aquest llibre. I enhorabona a l'Ajuntament d'Alaior per la seva edició.

Joan F. López Casanovas

Alaior, 28 de gener de 2010

Paraules pronunciades en la pre- sentació de *L'escriviure de Ponç el menorquí* de Jesús Villalta-Lora

Notes:

(1) El 16 de novembre de 1995, vaig tenir el gust de presentar en aquesta matei- xa casa consistorial d'Alaior *Estigma*, el poemari que havia guanyat els Jocs Florals de Barcelona aquell any.

(2) GUIBERNAU, Montserrat: *Per un catalanisme cosmopolita*. Angle editorial. Barcelona, 2009. (p.113)

(3) SÁNCHEZ ROBAYNA, Andrés: *Breve mapa de islas comparadas*. «Revista de Occidente», núm. 342; novembre de 2009 (pp.127-156).

Correspondència entre Ferrà i Villangómez (i VI)

Eivissa, 16 de maig de 1996

Sr. Francesc Lladó i Rotger,
Mallorca.

Benvolgut amic:

Vaig rebre la vostra carta del 25 d'abril i em va agradar saber que allò que us deia en la meua us hagi estat útil. També vaig estar content de tenir notícies de la senyora Massaguer, encara eixerida i plena de vida. La seva intuïció i la seva bona voluntat varen ser ben importants per a mi. Sempre he recordat, d'aquell any mallorquí, les seves primeres paraules i l'acollidora trobada amb el poeta Ferrà que ella me propicià. Si tornau a veure-la saludau-la afectuosament de part meua.

Crec que Miquel Ferrà era un bon fill de l'Escola Mallorquina, de la qual va cultivar, més que la nota rural, la tradició elegíaca. D'altra banda, estava ben obert a altres tendències: havia residit fora de Mallorca, havia tractat força escriptors, era home de variades lectures. Ara, gràcies al llibre que m'heu enviat, he llegit la seva prosa i he vist algunes de les seves preocupacions. Us estic molt agraït pel llibre i els altres treballs.

El poeta que estau estudiant era un home de fonda religiositat, una persona digna i seriosa, de fermes conviccions quant a la nostra llengua i cultura. No havia sentit dir que el nostre poeta fos orgullós. A mi no m'ho va semblar. Tenia fama d'exigent i potser ho era. Jo sabia, en aquella època, "que va sofrir algunes persecucions durant la guerra", però no record que la qüestió sortís en les nostres conversacions.

La darrera volta que vaig parlar amb ell no feia gaire que s'havia casat, però no vaig conèixer la seva dona. El vaig trobar, a ca seva, molt desmillorat. No semblava el mateix, però vaig pensar que podia tractar-se d'una afecció passatgera. La malaltia ja el tenia ben assenyalat. Ni ell va parlar del seu estat ni jo vaig fer referència al seu aspecte. Vaig tornar a Eivissa i no em vaig assabentar de la seva mort fins bastant després que hagués ocorregut. Vaig llegir en un diari mallorquí una al·lusió a la seva desaparició, com d'una cosa passada. Preferesc evocar-lo al seu pis, una tarda, amb na Maria Antònia Salvà, o un matí a la biblioteca que dirigia, on també el visitava el pare Batllori, aleshores el seu veí de Monti-Sion (a Eivissa deim "vesi", forma catalana arcaica, de transició).

Molt cordiament,

M. Villangómez

Eivissa, 16 de maig de 1996.

Sr. Francesc Lladó i Rotger,
Mallorca.

Benvolgut amic:

Vaig rebre la vostra carta del 25 d'abril i em va agradar saber que allò que us deia en la meua us hagi estat útil. També vaig estar content de tenir notícies de la senyora Massaguer, encara eixerida i plena de vida. La seva intuïció i la seva bona voluntat varen ser ben importants per a mi. Sempre he recordat, d'aquell any mallorquí, les seves primeres paraules i l'acollidora trobada amb el poeta Ferrà que ella me propicià. Si tornau a veure-la saludau-la afectuosament de part meua.

Crec que Miquel Ferrà era un bon fill de l'Escola Mallorquina, de la qual va cultivar, més que la nota rural, la tradició elegíaca. D'altra banda, estava ben obert a altres tendències: havia residit fora de Mallorca, havia tractat força escriptors, era home de variades lectures. Ara, gràcies al llibre que m'heu enviat, he llegit la seva prosa i he vist algunes de les seves preocupacions. Us estic molt agraït pel llibre i els altres treballs.

El poeta que estau estudiant era un home de fonda religiositat, una persona digna i seriosa, de fermes conviccions quant a les nostres llengua i cultura. No havia sentit dir que el nostre poeta fos orgullós. A mi no m'ho va semblar. Tenia fama d'exigent i potser ho era. Jo sabia, en aquella època, "que va sofrir algunes persecucions durant la guerra", però no record que la qüestió sortís en les nostres conversacions.

La darrera volta que vaig parlar amb ell no feia gaire que s'havia casat, però no vaig conèixer la seva dona. El vaig trobar, a ca seva, molt desmillorat. No semblava el mateix, però vaig pensar que podia tractar-se d'una afecció passatgera. La malaltia ja el tenia ben assenyalat. Ni ell va parlar del seu estat ni jo vaig fer referència al seu aspecte. Vaig tornar a Eivissa i no em vaig assabentar de la seva mort fins bastant després que hagués ocorregut. Vaig llegir en un diari mallorquí una al·lusió a la seva desaparició, com d'una cosa passada. Preferesc evocar-lo al seu pis, una tarda, amb na Maria Antònia Salvà, o un matí a la biblioteca que dirigia, on també el visitava el pare Batllori, aleshores el seu veí a Monti-Sion (a Eivissa deim "vesi", forma catalana arcaica, de transició).

Molt cordiament,

M. Villangómez

Els llocs viscuts / Mallorca, 1942

L'escriptor eivissenc **Marià Villangómez** volgué fer-me arribar per correu, un capítol de les seves "Memòries", juntament amb la correspondència que havia mantengut amb Miquel Ferrà i que hem publicat en els darrers números de *S'Esclop*. Aquest capítol, titulat *Els llocs viscuts, Mallorca 1942*, el començava situant-se, en els anys posteriors al final de la guerra civil, en plena dictadura franquista.

L'escrit ens mostra la desoladora situació en què es trobava la llengua catalana després de la contesa. Així mateix, reflecteix el coneixement que tenia del dinamisme cultural que hi havia hagut abans a Mallorca, on hi havia bons poetes, escriptors en prosa i assagistes i on es publicaven revistes i almanacs en català. També es permet alguna opinió sobre aquests poetes que escrivi en català i que ell coneixia. Per un altre costat, ens parla de la clandestinitat del català i de la intuïció que tenia de que tot aquell món no podia haver desaparegut de cop i volta i que sospitava que, en algun lloc, devia continuar, oculta, aquella vida cultural anterior.

Villangómez ens ho conta d'aquesta manera: "Procurem no sortir, però, de l'any 1942. Jo era un poeta gairebé secret, sempre en el meu català. A Mallorca hi havia una gran tradició literària en la nostra llengua. Jo havia llegit els representants més alts en poesia d'aquella tradició. Tanmateix, Miquel Costa i Joan Alcover anaven acompanyats de molts altres noms, hodierns. Alguns, per a mi, eren quasi només això: noms. Però de Llorenç Riber havia tingut ocasió de llegir la seva obra poètica, que no m'havia interessat gaire. D'uns altres poetes coneixia determinats poemes, dispersos en antologies de la poesia catalana o en algun *Almanac de les lletres*. Tot i les meves ignoràncies, tenia una idea general de la importància d'aquella cultura en llengua catalana, que s'estenia a la prosa literària, a l'assaig i fins a obres científiques o tècniques. Al temps de la meua estada a Mallorca, tot això, al principi, em semblava ofegat. No s'escrivia res sobre els autors vius, no se sentia parlar de manifestacions culturals en la llengua de les illes. *La nostra terra* i l'*Almanac de les lletres* havien emmudit. Però bé hi devia haver una vida oculta del que restava de la bona flama. On era aquell foc colgat? Gafim, de tant en tant, es referia com de passada, a voltes amb un to humorístic d'altra banda habitual en ell, a

Marià Villangómez
(Ciutat d'Eivissa, 1913-2002)

algun dels representants actuals de la literatura mallorquina. Els coneixia, però llavors en devia viure bastant apartat". A continuació, comenta la seva relació, anterior a la guerra, amb tot aquell món desaparegut. Villangómez explica com havia publicat els seus poemes a les publicacions mallorquines i diu que li arribava *La nostra terra*, que va deixar de rebre

quan la revista ja no es publicà més, a causa de la repressió que es feia sobre la llengua catalana i sobre la gent que es dedicava a la defensa del país. Ell ho contava amb aquestes paraules: "Jo, indirectament, havia tingut una breu relació amb aquell moviment. Feia més de sis anys. El 1935 el canonge Macabich havia enviat a uns amics seus de Mallorca alguns dels poemes que li havia deixat veure. Dos d'aquests poemes varen ser publicats a *La nostra terra*, número de novembre-desembre de 1935, i un va sortir a l'*Almanac de les lletres* per a 1936. Vaig acollir els exemplars amb viva satisfacció, i després vaig continuar rebent *La nostra terra*. Uns pocs números, perquè la guerra va tallar en sec la seva publicació.

No vaig parlar mai ni em vaig escriure mai amb aquells intel·lectuals mallorquins que tan amablement s'havien portat amb un desconegut".

Després, Villangómez expressa com va establir contacte amb tot aquest món, present a Mallorca, però subterrani a causa de la persecució de la llengua. Diu: "Ara vivia a la seva terra i ells devien capllevar prop de mi. La relació es va establir d'una manera impensada i sense que jo en tingués la iniciativa. Això degué succeir després de les vacances d'estiu, passades a Eivissa, o potser abans, després de les vacances de Setmana Santa".

El poeta eivissenc explica el paper decisiu que tengué, en establir aquell contacte, Carme Massaguer, aleshores bibliotecària de La Caixa - una excel·lent professional catalana, la qual havia quedat retinduda a Mallorca a causa de la guerra i que no en va poder partir fins que aquesta va acabar. Encara vaig tenir ocasió de veure la seva alegria en donar-li, de part de Villangómez, les salutacions que el poeta - que la recordava amb plaer - em va donar perquè les hi trametés, com podeu llegir a la carta de 16 de maig de 1996, que me va escriure el poeta eivissenc i que podeu trobar aquí a la vora. D'aquell encontre, Villangómez en diu: "A Palma podia

aprofitar els servicis de dues bones biblioteques. Em vaig avesar a anar algunes tardes, a la sortida de classe, a la biblioteca de l'Ajuntament i, més sovint, a la de la Caixa de Pensions. A la primera vaig trobar, per exemple, els dos llibrets de poesia que havia publicat Rosselló-Pòrcel abans de la guerra i que jo encara no havia llegit. La Caixa tenia a Palma una biblioteca molt més extensa que la d'Eivissa, que tan útil m'havia estat durant anys. Hi havia bastants de llibres catalans que desitjava conèixer. Ara recordo que hi vaig llegir Carner i que hi vaig començar a conèixer millor alguns autors mallorquins vius, com Guillem Colom. La bibliotecària es va adonar d'aquell interès, que llavors devia ser ben rar, pels llibres en català: Un dia es va dirigir a mi i em va parlar de les meves lectures. Era catalana, agradable, i semblava una dona culta. Em va preguntar si jo escrivia, i li vaig dir que poesies i en la nostra llengua. Em va demanar si li'n volia deixar llegir alguna, i jo, una altra tarda, li vaig fer a mans uns papers amb unes quantes. La sorpresa va venir al cap d'uns dies. La bibliotecària havia deixat llegir els meus versos a Miquel Ferrà i aquest desitjava conèixer-me. M'enviava a dir, molt educadament, que on podia venir-me a veure. La bibliotecària i jo pensàrem que el millor era que jo anés a casa del poeta. Després vaig saber que aquella senyora estava molt ben relacionada amb els escriptors mallorquins”.

A continuació, veim com Villangómez, amb una certa por - a causa de la seva joventut - i ple de respecte cap al poeta ja madur, narra el moment de la coneixença de Miquel Ferrà: “La tarda convinguda vaig entrar al pis del carrer de Muntaner, que des d'aquell moment visitaria tantes de voltes. La conversa va ser llarga. Jo tenia un temor: no coneixia pràcticament res de l'obra de Miquel Ferrà i em sabia greu no poder-m'hi referir. No ignorava, tanmateix, que era un home important dins l'Escola mallorquina - en certa manera la presidia en aquella època - i que tenia fama de crític sever. Amb mi no ho va demostrar, en comentar els meus versos. Del diàleg amb aquell home que em semblà d'una dignitat moral i d'una serietat en el seu amor a les lletres per a mi agradables, recordo dos punts concrets. Com jo li parlés de l'atenció de l'Escola al llenguatge i l'expressió i de la perfecció formal dels poetes mallorquins, em va dedicar un compliment: «Ara també podem parlar de la perfecció formal dels eivissencs». Després es va estranyar de no haver sabut res de mi anteriorment, i jo li vaig dir que uns mesos abans de la guerra havia publicat tres poemes a Mallorca. «Es estrany que no ho recordi», va comentar, i es va dirigir a una llibreria que hi havia en aquella sala que, per damunt la ciutat, mirava cap a ponent, fins a la Serra. Va fullejar els exemplars que li vaig indicar de l'Almanac i La nostra terra. «Sí, aquí tenim els poemes», i va afegir, després de llegir-los: «Ara em vénen un poc a la memòria, però jo em creia que eren d'un poeta de Barcelona.»”. Aquí hem de comentar l'acollida -quasi sense reserves ni prevencions- de Miquel Ferrà cap a la poesia de Villangómez. Això ens fa veure l'actitud, l'interès i el grau de consideració que Ferrà va tenir, des del primer moment, per la seva poesia. Hem d'apuntar que,

Cançó de l'amor nova

Lema: *Plains-la, son triste amour a passé
comme un songe...*

DINS l'eco tumultuós de la festa que passa,
dins el ressò llunyà que puja fins aquí,
dins la tristor amable que envolta l'horabaixa
he sorprès el miracle del teu record diví.

Imatge pura i santa que els meus ulls endolcia
amb la llum imprecisa del teu front amorós,
imatge pura i santa que l'aire pressentia
dins la claror obaga del vell fanal plorós.

La llum dels teus ulls clars serenament avança
cap al meu cor, i en fuig la fosca en què dormí;
per la teva paraula nodrida d'esperança,
de l'ànima que et canta la soledat fugí.

Advengui el teu reinat a mi, nova estimada,
verge prudent! Ta cabellera ungi
amb un pètal de rosa perfumada
el braç suau d'un bell àngel diví...

.....

Tremolava el jardí..., frisava el día...
Al lluny moria el vell fanal plorós...
I com un gran misteri i jo sentia
la teva mà sobre el meu front febrós.

M. Villangómez

(1er ACCÉSSIT A LA FLOR NATURAL)

- com deia Villangómez -, Ferrà era un crític sever, especialment amb els joves que, plens d'entusiasme, li anaven a mostrar les seves composicions. A algun d'ells li va recomanar directament - amb gran decepció del jove poeta - que llançàs a la paperera alguna de les seves composicions...

Després de contar tot això, Villangómez explica com Ferrà li va fer conèixer els altres escriptors i el paper que va jugar en els ànims del poeta eivissenc, trobar-se ben acollit en aquell cercle semiclandestí que, en uns moments molt difícils, continuava lluitant per la llengua. Ho relata d'aquesta manera: “Miquel Ferrà va voler que conegués personalment uns altres poetes i escriptors, com Guillem Colom i Miquel Forteza, i el filòleg Moll. Aviat em vaig trobar dins un cercle acollidor, una mica prudent cap enfora i com a assajat, però amb un gran esperit i una fermesa que em va ser una bona ajuda moral en aquells temps difícils. M'hi trobava molt bé, era la primera vegada que entrava, fora d'Eivissa, en un ambient literari, tractava com no ho havia fet mai amb gent de lletres que empraven el català i que sentien per la llengua les mateixes preocupacions que jo. Hi havia

LA NOSTRA TERRA

JOCS FLORALS

DE MALLORCA

1935

MALLORCA

OCTUBRE

1935

ANY VIII

NÚMS. 92-93

El Jurat Qualificador, reunit a Ciutat de Mallorca, el 8 d'agost de 1935, estava compost per Maria Antònia Salvà (presidint-ho), Llorenç Ribet, Joan Rosselló de Son Forteza, Josep Maria Tous i Maroto, Miquel Ferrà, Agustí Calvet i Joan Pons Marquès (com a secretari); feia anys dels anteriors Jocs Florals (que s'havien celebrat, l'any 1923, a Felanitx i a Sóller, el 1924) M. Villagómez hi va obtenir el 1r. accésit a la "Flor natural".

queixes i alguna esperança. Vaig assistir a una o dues reunions més nombroses a cases particulars. No vaig conèixer Llorenç Ribet, que, segons crec recordar, vivia a Madrid i ja només escrivia en castellà. Tampoc vaig conèixer aleshores el jove i distingit membre de l'Escola Miquel Dolç, que residia a Barcelona. Tenia gairebé la meua edat - uns mesos més - i no em vaig relacionar amb ell, per carta al principi, fins que va escriure, a precés d'amics seus de Barcelona, el pròleg del meu llibre *Els dies*. A Mallorca vaig escriure algunes poesies, ja de les finals del que després fou el recull *Elegies i paisatges*. Una és *Tempesta*, evocació d'una nit tempestuosa al port d'Eivissa, i una altra *Sant Cristòfol*, en què vaig recordar una tarda viscuda a la platja del Canar. La vaig dedicar a un vell amic eivissenc, aleshores resident a Mallorca, on s'havia casat, Vicent Torres Laborda, amb qui em trobava cada diumenge a la tarda, mentre que els altres dies em veia amb una al·lota mallorquina, amb qui passejava o bé freqüentava uns cafès una mica rars i solitaris, alguns ben apartats. La dedicatòria de *Sant Cristòfol* encapçala la seva publicació a la revista *Ibiza*, però no vaig recollir el poema en la primera edició d'*Elegies i paisatges*; apareix, en canvi, en les següents"

Després de tots aquests detalls de la seva acollida, d'aquests comentaris sobre les seves publicacions i sobre la relació que mantingué amb el també jove Miquel Dolç, Villagómez ens diu que Ferrà i els seus amics no només l'acolliren en el seu cercle, sinó que, - quan es traslladà a Catalunya per raons de feina -, el van recomanar als seus amics catalans. Ens ho relata d'aquesta manera: "Quan vaig saber que després de les vacances de Nadal d'aquell 1942 havia d'anar destinat a Catalunya, o potser un poc després, en algun dels meus viatges a Palma, Miquel Ferrà i Francesc de B. Moll em varen recomanar a Ramon Aramon, secretari del mig clandestí Institut d'Estudis Catalans, i a l'orfebre Ramon Sunyer, a la casa o a l'establiment del qual acudien alguns escriptors en la llengua prohibida".

A continuació, conta no només la coneixença de Maria Antònia Salvà, sinó també l'ambient - desolat i sense lectors - de la biblioteca, a causa dels trists temps que es vivien. Així mateix, descriu l'entusiasme de Ferrà - fins i tot en aquelles difícils circumstàncies -, que no li impedié recitar, com a comiat elegíac, versos de l'estimat Leopardi al jove poeta eivissenc que just acabava de descobrir. Maria Villagómez ens ho relata amb tota casta de detalls: "En els viatges posteriors a Mallorca no oblidava mai la visita a Miquel Ferrà. A casa seva, una tarda, vaig conèixer Maria Antònia Salvà, llavors una velleta sorda i encara ben eixerida. Si la visita era el matí, la feia a la biblioteca provincial, al carrer de Montision, de la qual Ferrà era director. Ara em ve a la memòria un matí que parlàvem de poesia. Aquelles sales eren sempre solitàries. Ja me n'anava i el bibliotecari m'acompanyava cap a l'escala, recitant-me versos de Leopardi, poeta que tots dos estimàvem. Jo baixava els escalons i encara m'arribaven des de dalt, com a comiat, els mots italians, ben acompassats, del gran romàntic".

Finalment, Villagómez parla de l'edició de *Terra i somni* i de com va pensar en Ferrà, que tan bé havia acollit la seva poesia en català, per fer-ne el pròleg. El poeta mallorquí el va escriure un any abans de morir. Villagómez ens ho transmet així: "Francesc de Borja Moll en una carta del 22 d'abril de 1946, em parlava del «nou volum de versos, que he llegit amb vertadera fruïció». I afegia: «Si vostè hi ve bé, tindria especial plaer en publicar aqueixes poesies en un dels pròxims toms de la biblioteca "Les illes d'Or", suposant que la censura continuï pel camí de tolerància que actualment sembla seguir». El volum era l'original de *Terra i somni*. Per al pròleg, de què em parlava el filòleg i editor, vaig pensar immediatament en Miquel Ferrà. El seu escrit duu la data de setembre de 1946. L'any següent moria el meu admirat amic".

I d'aquesta manera acaba el capítol *Els llocs viscuts, Mallorca 1942*, que Villagómez m'envià, en el que recordava, amb entusiasme i agraïment, la coneixença i posterior amistat amb Miquel Ferrà.

Francesc Lladó i Rotger

Sóller, Mallorca, febrer-març 2010

La sera del dì di festa

*Dolce e chiara è la notte e senza vento,
E queta sovra i tetti e in mezzo agli orti
Posa la luna, e di lontan rivela
Serena ogni montagna. O donna mia,
Già tace ogni sentiero, e pei balconi
Rara traluce la notturna lampa:
Tu dormi, che t'accolse agevol sonno
Nelle tue chete stanze; e non ti morde
Cura nessuna; e già non sai nè pensi
Quanta piaga m'apristi in mezzo al petto.
Tu dormi: io questo ciel, che sì benigno
Appare in vista, a salutar m'affaccio,
E l'antica natura onnipossente,
Che mi fece all'affanno. A te la speme
Nego, mi disse, anche la speme; e d'altro
Non brillin gli occhi tuoi se non di pianto.
Questo dì fu solenne: or da' trastulli
Prendi riposo; e forse ti rimembra
In sogno a quanti oggi piacesti, e quanti
Piacquero a te: non io, non già, ch'io spero,
Al pensier ti ricorro. Intanto io chieggo
Quanto a viver mi resti, e qui per terra
Mi getto, e grido, e fremo. Oh giorni orrendi
In così verde etate! Ah, per la via
Odo non lunge il solitario canto
Dell'artigian, che riede a tarda notte,
Dopo i sollazzi, al suo povero ostello;
E fieramente mi si stringe il core,
A pensar come tutto al mondo passa,
E quasi orma non lascia. Ecco è fuggito
Il dì festivo, ed al festivo il giorno
Volgar succede, e se ne porta il tempo
Ogni umano accidente. Or dov'è il suono
Di que' popoli antichi? or dov'è il grido
De' nostri avi famosi, e il grande impero
Di quella Roma, e l'armi, e il fragorio
Che n'andò per la terra e l'oceano?
Tutto è pace e silenzio, e tutto posa
Il mondo, e più di lor non si ragiona.
Nella mia prima età, quando s'aspetta
Bramosamente il dì festivo, or poscia
Ch'egli era spento, io doloroso, in veglia,
Premea le piume; ed alla tarda notte
Un canto che s'udia per li sentieri
Lontanando morire a poco a poco,
Già similmente mi stringeva il core.*

Giacomo Leopardi

La sera del dì di festa. Idillio II
de Giacomo Leopardi (Recanati, 29 juny de 1798 - Nàpols, 14 juny de 1837), poeta, filòsof, filòleg i erudit del Romanticisme italià, forma part de l'obra *Versi* (1826), fou editada a Bolonya a l'Stamperia "Le Muse"

La nit del dia de festa

*Dolça és la nit i sense vent i clara;
brilla pels horts i pels teulats la lluna,
quieta, i, transparentes, les muntanyes
a l'horitzó revela. O aimada mia,
ja callen els camins i la nocturna
llàntia filtra pels balcones empessos;
tu dorms, que un somni fàcil t'ha acullida
dins ta quieta cambra, i no et turmenta
cap cura, cap neguit; no saps ni penses
quina plaga mortal al pit m'obrires.
Tu dorms, i jo aquest cel guait amb tristesa
qui tant benigne apar a nostra vista,
i l'antiga natura omnipotentia
qui em condemna als treballs. Fins l'esperança
a tu, va dir-me, et negaré; no brillin
d'altra cosa tos ulls sinó de llàgrimes.
Solemne fou el dia; ara et reposes
dels jocs, i, somniant, potser remembres
els ulls a qui plagueres, i aquells altres
qui et plagueren a tu: de mi, sens dubte,
cap memòria no fas. Què em resta a viure
jo me deman a l'entre tant, per terra
llençant-me amb desesper. Horribles dies
de ma edat jovençana! Ai, d'allà enfòra
m'arriba el cant perdut i solitari
del jornalier qui en alta nit retorna
al pobre alberg venint de solaçar-se;
i una pena crudel el cor me nua
de pensar com tot passa i deixa apenes
un rastre esborradic. Fineix el dia
joiós d'avui, i a l'estingida festa
seguirà el trist dilluns; el temps se'n porta
els humans accidents. On és el somni
d'aquells pobles antics? Dels nostres avis,
on és el crit famós, i el gran imperi
d'aquella Roma, i el tumulte d'armes
qui ressonà pels mars i per les terres?
Tot és pau i silenci, i tota cosa
passa una volta i ja mai més se'n parla.
En ma edat primerenca, quan el dia
de la festa esperat amb tantes ànsies
s'era estingit, en dolorosa vetlla
jo els coixins oprimia, i a les notes
d'una cançó qui pels camins, en l'alta
nit, s'anava allunyant per allà enfòra,
ja com avui mon cor s'ennuegava.*

Miquel Ferrà (trad.)

Transcripció literal per Francesc Lladó

Aquest poema pertany al llibre *Les muses amigues. XVI traduccions en vers*, publicat l'any 1920, a Sòller, per l'Estampa de Marquès i Mayol. En la introducció, Miquel Ferrà deia:

"Aquestes traduccions, elaborades en molt diferents èpoques -quinze anys enrera alguna d'elles- i filles exclusivament de la simpatia, no responen a cap pla literari.

Traduir, més que el vers, l'ànima del vers, i més que les paraules, l'esperit i el sentiment informador, és el criteri que les inspira totes".

Oceà Pacífic

Primer cop d'ull a una immensitat esquiva
entelada de grisors incertes,
inassolibles per a qui ve
de bassiots de mel
de síquies senzilles,
de síquies que poden botar-se
entre delicats joncs i comptats oms.

Que llunyanes arquegen en mi
les roques il·luminades de sal,
l'arena pansida de la Mediterrània!

Des de quina petitesa record ara
l'argila i la civada d'Alcoraia
i els seus safareigs d'heura blava?

Quina memòria antiga
mesuren les clarors de marbre
i sense vi que no hem vist mai?

Qui som i quina resposta anhelam
enmig de tanta grandària líquida?

L'aigua és la mateixa,
i nosaltres passam.
Del que encara podem ser
s'escindeix una confiança tènue:
només flameja un torxa rebel,
flaqueja tot, tot és fondària,
només l'amor evita el buit
d'un naufragi cansat.

Postal de Rinconada

La capella aixeca del fang
sons quítxues, sons ancestrals
i arromanga excitada la costa
perquè hi càpiguen dolors xapats,
dolors que claven un nom a les coses
des d'un fondo i encallat gemec.
N'hi ha d'altres, avui ignots,
que dolen més, sense llençol,
sense refugi, sense paraules inèdites.

Només un gall,
un gall de coa daurada,
enllà de la capella,
queda absolt de la ignomínia,
i declara amb el seu bec punxegut,
una aïllada innocència,
estrany a la remor de la fragilitat,
un sol cant li basta,
ell segueix impassible
sobre la uralita esquinçada,
però Vós, Senyor, no podeu
sinó acostar-vos, ser un sol plor
amb nosaltres, un sol bàlsam.
No ens deixeu a cobro
lluny del plany del homes,
no ens deixeu becar enfora
del que acantona el seu dolor!

Lluís Servera Sitjar

(Inèdits per a S'Esclop, 01/12/2009)

Mario Luzi

La Passió

Via Crucis al Colosseu

Traducció de Lluís Servera Sitjar

LEONARD MUNTANER EDITOR

En *La Passione, Via Crucis al Colosseo*, de Mario Luzi (1999), com ha dit la poetessa Irene Baccharini, pot trobar-s'hi el sentiment amorós d'unió del ésser humà amb les altres criatures i el tarannà filòsofic i lliure que caracteritzen l'obra poètica de Luzi. Lluís Servera Sitjar l'ha traduïda al català. *La Passió, Via Crucis al Colosseu* ha estat publicada per Leonard Muntaner Editor dins la col·lecció «La Fosca» (núm. 5) amb una introducció del teòleg Teodor Suau i Puig, encapçalada per un poema titulat *La jove hebrea al seu promès musulmà*, del poemari *Parlate* de Mario Luzi, i una presentació del poeta Bartomeu Fiol titulat *A tall de pròleg*.

“Una història de crisi: entre la irrenunciable experiència d'un Amor més fort que la mort. I el contacte brutal amb la realitat que sembla negar tota veritat possible a la vida-en-el do. Vet aquí el que Mario Luzi em sembla que ha sabut convertir en un jardí de mots bellíssims que ens porten directament a la paraula més humana i, d'aquesta, a la Paraula compromesa amb la victòria definitiva de la vida-en-l'amor.”

Teodor Suau

“[...] Lluís Servera ha mostrat un especial interès per l'obra de Mario Luzi, el poeta metafísic mort el 2005 als noranta anys. Una primera mostra d'aquest interès seria el lema que porta el seu tan interessant poemari «El desgel de la memòria» (Capaltard 2001), amb un dels títols més colpidors del darrer decenni”.

Bartomeu Fiol

Dona. Illa. Compromis?

M'han convidat a seure a aquesta taula perquè us parli de la meua experiència com a dona escriptora dins el cicle de xerrades *Dona i Literatura* que avui s'inicia. Quan començ a rumiar, en comptes d'esbrinar com i quan va nàixer la meua afecció per l'escriptura, se m'apareix un desert, i vent que va esborrant totes les petjades de les escriptores que m'havien precedit, les que haurien pogut ser les meves germanes, o les meves cosines, vull dir la meua família literària. I, em veig sola, i perduda.

És cert que a Lluçmajor, només a 25 km de Santanyí, el meu poble, hi havia Maria Antònia Salvà, ella amb 89 anys i jo amb 17, l'any que Salvà va morir. No la vaig conèixer, ni vaig saber res d'ella mentre vivia. Les monges que em feien de mestres no me'n varen parlar mai. Tot allò que era ficció, com és ara literatura i cinema, ho veien per perillós perquè no tenien la manera de controlar els estralls o les empremtes que ens podien deixar al cor o al cervell.

Tanmateix he de dir, a favor d'aquelles humils i ignorants franciscanes, que en adonar-se de la meua curolla per les paraules, tot d'una em varen proporcionar llibres perquè llegís. Anaven sobre normes i bons consells per arribar a ser una dona com cal, però també varen tenir l'encert de deixar-me algunes de les obres de Teresa d'Àvila i l'autobiografia de Tereseta de Lisieux en un intent d'encaminar la meua vocació d'escriptora cap a una literatura de caire cristià. Allò que no varen preveure és que, amb la santa d'Àvila, se m'obria un món de visions i revelacions i experiències i vivències mentals i espirituals que em donarien l'impuls necessari per entendre'm i viure'm. I, amb Teresa de Lisieux practicaria la innocència, la introspecció, i la longenimitat per seguir a vegades a les palpentes sense perdre l'equilibri emocional ni la fe per avançar, en un terreny poc propici, cap a les coses que m'interessaven: les paraules: el somni de ser escriptora.

És a dir, em varen impulsar, em varen impel·lir. I, sense fer cas de ningú, escrivia d'una manera apassionada, cridant el miracle, ja bé amb forma de braços o barca que em dugués més enllà de les fronteres restrictives que la societat del moment havia creat per a les dones. Ignorava del tot que a Catalunya hi havia Maria Teresa Vernet, Víctor Català, Mercè Rodoreda, Aurora Bertrana, Anna Murià, Maria Aurèlia Capmany, entre d'altres. La majoria d'elles, dones independents, desimboltes, cosmopolites, escriptores que encarnaven d'alguna manera el meu somni de dona lliure i autosuficient.

Però, - com he dit abans -, em trobava perduda enmig d'un desert.

Trists. Cruels, anys 50, que és la dècada que vaig començar a escriure d'una manera ja conscient del que volia fer i volia dir. Ja no cercava camins del cel ni viaranys espirituals que em comunicuessin amb els secrets de les estrelles: m'adonava del dolor del meu poble, del dolor del món. I volia abastar-lo amb la ploma, amb ànsies de redempció. Potser per això els personatges de les meves primeres novel·les i dels meus contes van perduts, sense gaire esperança, sense veure sortida als seus problemes o mancances i moltes vegades se senten tan alienats que no pensen perquè un atzar poc propici (dient-li guerra civil) els va immobilitzar la memòria i la capacitat de revoltar-se.

L'Éxtasis de Santa Teresa, de l'escultor i pintor Gian Lorenzo Bernini; feta, entre 1647 y 1651, per encàrrec del Cardenal Cornaro, per a la seva tomba; és a l'església Santa Maria della Vittoria de Roma, on es troba a la denominada Capella Cornaro

En molts casos els homes són botxins sense adonar-se'n, i les dones també són víctimes sense saber-ho. Dones que no es fan preguntes, que no es qüestionen res perquè ni tant sols veuen la seva inferioritat natural, condició on les havien relegades en un món sense dubtes, amb una sola veritat, una sola moral, un

sol Déu vertader. Els seus somnis, tanmateix, són de fugida. Alguna cosa, lluern, cuc, flor se'ls belluga al fons de l'inconscient. Però com que viuen en un estat de somnambulisme, veuen passar el tren del progrés, un pic i un altre, un tren fantasma per a elles, ja que mai aconsegueixen pujar-hi. Si en algun cas ho fan, s'estavellen.

Bé. Van anar passant els anys. Naturalment. Vaig deixar el meu poble però canviar de lloc no serveix de molt. S'eixamplen horitzons, sí. Però és difícil abandonar el bagatge acumulat durant la infància. La sort va ser que vaig trobar aixopluc i companyia i diferents maneres de mirar amb Curson McCullers, Virginia Wolf, Jean Rhys, Djuna Barnes... És a dir, em vaig fer amb parentes llunyanes, abans que amb les que geogràficament i culturalment tenia a prop. Un fet que hagués estat impensable en un país normal.

“...se m'obria un món de visions i revelacions i experiències i vivències mentals i espirituals que em donarien l'impuls necessari per entendre'm i viure'm”

Per tant, la meua concepció sobre el fet d'escriure va anar canviant. Escriure va esdevenir la meua més preuada, més gelosa llibertat. Fins el punt que pens que un escriptor - permeteu-me la transposició en femení del substantiu - una escriptora no està gens obligada a ser testimoni ni a tenir una visió dels problemes mundials, ni molt menys la solució. Dic això perquè moltes vegades, en taules rodones, en articles d'opinió, en enquestes, s'espera que l'escriptora sigui clarivident, sigui fada o bruixa i tengui la paraula lluminosa o la recepta per a tots els mals.

No cauen a pensar que l'escriptora potser viu capficada en l'intent de trobar l'essència d'un fragment de vida, o d'una volva de record al qual vol donar vida, sense altre compromís que el d'arribar al moll de les paraules i, a través d'elles, a la composició del fet artístic amb reivindicació, o només delit.

No obstant això, espesses vegades (jo) l'escriptora es demana si el fet d'haver nascut la dècada dels 40, quan encara eren novells els estralls de la Segona Guerra Mundial i els de la Guerra Civil Espanyola, no l'obliga a emmenar, amb la seva ploma, els mals, els ròssecs de la memòria històrica, com pensava que era el seu deure i la seva càrrega en els seus inicis.

Però no, es diu. Perquè l'escriptura de creació no té res a veure amb l'escriptura política, ni reivindicativa, ni amb la posició ideològica de qui escriu, ni en ser home o ser dona. Tanmateix creu que tota obra literària de qualitat sacseja alguna fibra de la persona

que la llegeix, o li eixampla la mirada i que aquesta és la seva funció. I la seva Gràcia.

I en el moment actual, rumia, les crisis són igual de funestes que les que les han precedit. L'espiral capitalista, la globalització, la guerra en algun indret del planeta, el paper sotmès de la dona en segons quins credos catapulta la societat al mateix lloc de sempre: cultura i beneficis per sobre de les persones. Perquè les minories dominants no sempre, o quasi mai, estan a favor de la democratització de la cultura, ni de la riquesa.

Naturalment l'escriptora mira i escriu des de casa seva, des d'aquesta illa, una roca perduda enmig de la mar com va dir Joan Alcover. Que, malgrat que pertanyi al territori que forma part d'unitats geohistòriques de predomini català, i, ja se sap, la llengua catalana ha estat i segueix sent restringida per la repressió

històrica espanyola i una auto-hostilitat arrelada. Així, viure i escriure en català a Mallorca, diríem que a la perifèria de la ciutat cultural que és Barcelona, comporta doble aïllament? I s'ho demana conscient que la paraula “perifèria” igual que els seus sinònims: volt, contorn, circumferència no són avui populars. Hom té un portàtil, i se situa en el centre de l'univers, se sol dir, o se sol tenir almenys aquesta il·lusió. Encara que n'hi ha que defensen que és en la perifèria, lluny dels costums i la moral inamovible del centre, on es recull tot allò que és transgressor, allò que és veritablement creatiu. Però potser aquest tema ens duria per camins que ara no és el moment adequat per explorar-los. L'escriptora s'ha desviat. Així i tot rumia sobre la complexitat d'aquest tema mirant la mar de la badia de Palma solcada de barques i de iots que li recorden que a través dels moviments subterranis de l'aigua el món de l'illa s'expandeix o bé es retreu. Aïllats. Desaiïllats. Dones. Literatura. Calma. Reflux.

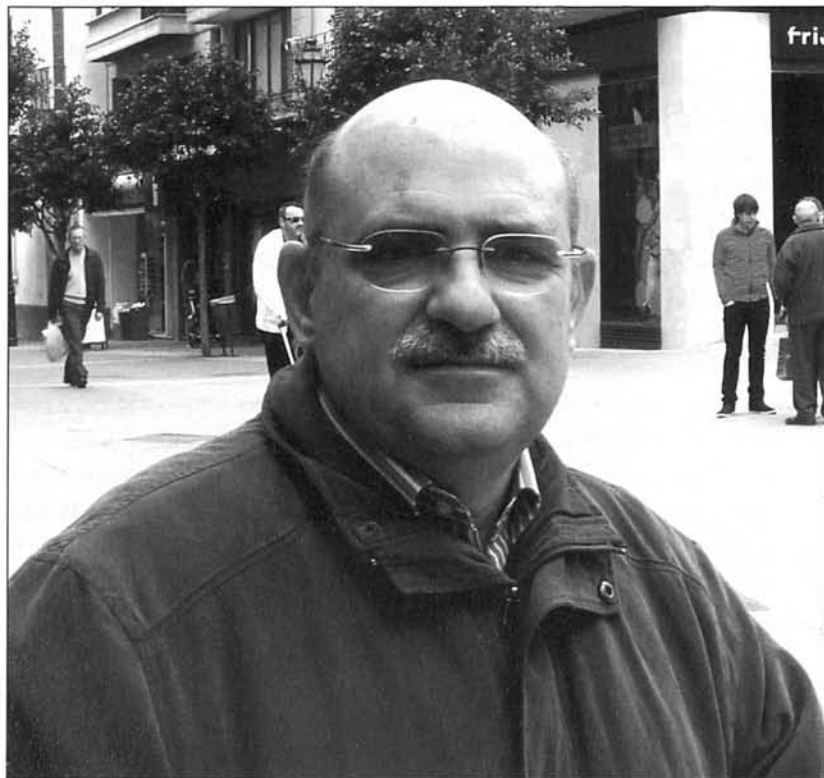
En el fons, allò que vol és defensar la llibertat dels espais sense perfils en els quals es pot escriure sense el jou de cap compromís. Ni l'estigma del sexe.

Antònia Vicens

Ponència llegida, el 19 de febrer de 2010, a Can Pere Ignasi de Campos, que iniciava el cicle «Dones i Literatura», en el que s'analitzarà la literatura en llengua catalana feta per autores de l'Illa.

L'entrevista

x Josep Pizà i Vidal

Lluís Maicas

LLUÍS MAICAS, escriptor, va néixer a Inca el 1954. Col·laborà a les revistes *Latitud 39*, *Inca revista* i *Diari de Balears* (maig 1996 / maig 2008), i fou membre del «Taller Lluàtic» del 1978 fins al 1986, on col·laborà en la publicació periòdica *El Correu de Son Coc* i a les diverses accions i publicacions del grup: *Pentinant Venus* (juny 1981), acció al palau Solleric i publicació; *Bataille pour l'érotisme* (1981), vídeo i publicació; *Vida pornogràfica de Jesucrist: boixar porcs*, llibre editat el 1985. Ha participat en diverses exposicions plàstiques, individuals i col·lectives, amb les seves escultures i pintures, i, així mateix, ha fet part d'alguns llibres col·lectius. Lluís Maicas col·labora sovint a les pàgines de *S'Esclop*. Quant a la seva obra literària, cal destacar els següents treballs: *Bèsties domèstiques* (1991), *Auditoria* (1993), *Campana incerta* (1995), *Viatge al cor* (1997), *El seny del foll* (1998), *Natures mortes* (1999), *Registre fòssil* (2001), *La terra borda* (2006), *Cremen les paraules* (2007) i *Autoretrat en obres* (2009) pel que fa a treballs poètics; *Quadern de viatge* (2003), *Quadern de viatge II* (2005), *Quadern de viatge III* (2007) i *Quadern de viatge IV* (2009) pel que fa a dietaris; i *El contracte* (1995), *Àngela* (1998) i *El pes de l'acer* (2007) pel que fa a narrativa.

-Què és un poeta?

-Els diccionaris deixen poc marge de maniobra: persona que escriu poesies. Més enllà, però, de l'exactitud no gens discutible de la definició, poeta és, en la meua opinió, aquella persona que, mitjançant les seves escriptures, transcedeix la realitat tot intentant establir, i difondre, una realitat diferent, paral·lela o complementària, en tot cas única, els elements de la qual es basen en la convicció que la dissidència és, davant la submissió que se'ns imposa, l'única actitud possible.

-Tu n'ets un?

-Sóc un dissident, marginal i perifèric, però dissident, tenc una percepció diferent de la realitat, estimo les paraules i escric poesies.

-Amb quina finalitat escriu Lluís Maicas?

-Tot i que sigui en un àmbit reduït, la finalitat última és compartir la meua percepció de les coses i dels esdeveniments.

-Com descobrires aquesta vocació?

-Dissortadament, no he estat ungit per cap tipus de vocació, només castigat amb la necessitat d'escriure, les causes de la qual necessitat encara no he aconseguit fixar amb exactitud.

-Com transcorre un dia normal a la teua vida?

-La major part del dia la dedico a la meua ocupació laboral. Això no obstant, sóc bastant disciplinat per a l'escriptura, a la qual destino

unes hores diàries, amb resultats irregulars, sovint poc esperançadors.

-Pots escriure amb renou?

-No puc escriure amb renou, però tampoc amb música, ni amb la presència i distracció d'altres persones al meu voltant, ni a cap altre lloc que no sigui l'espai que tenc acostumat.

-Què és allò que et mou a seguir escrivint?

-Potser la ingènua esperança d'escriure millor o, potser, la innocent creença que algun dia seré llegendari.

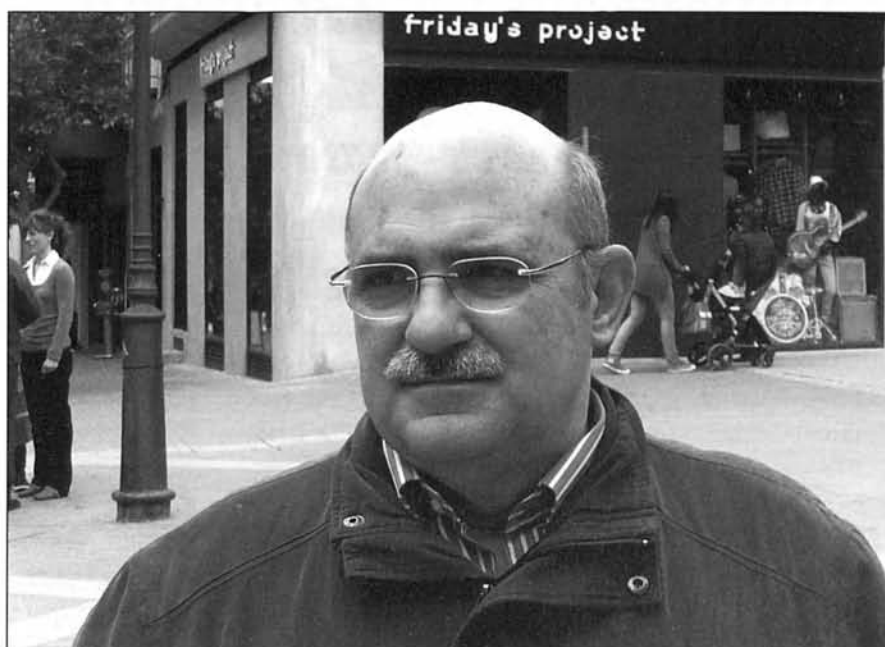
-La teua ambició com a escriptor, on vols que et porti?

-L'ambició és un desig que

desconec, i que preferesc seguir ignorant. Mantenc a ratlla la vanitat i crec que l'escriptura és una ocupació de la qual només es poden esperar resultats a llarg termini.

-Quin rol concedeixes als fòrums literaris i a Internet en el món literari actual?

-Desconec els fòrums literaris i, pel que fa a Internet, crec que és un magnífica eina per a difondre les escriptures.

*“...l'únic públic que necessit satisfer sóc jo mateix.
Quan escric, no pens a satisfer ningú altre”*

-De quina forma la literatura pot competir contra les noves tecnologies?

-Des de la meva absoluta ignorància pel que fa a les noves tecnologies, cap element tècnic mai no podrà suplir la imaginació i la fantasia humanes. La literatura i les noves tecnologies hauran de ser complementàries, no pas competitives.

-Vius en solitud la teva faceta d'escriptor o necessites compartir constantment amb algú allò que vas escrivint?

-Mai no he compartit els meus processos creatius. Sempre m'he fiat del meu propi criteri, car ningú no és més despietat amb mi que jo mateix.

-Quin tipus de públic tens a la ment mentre escrivs?

-En primera instància, l'únic públic que necessit satisfer sóc jo

mateix. Quan escric, no pens a satisfer ningú altre. Només quan s'edita allò escrit és quan m'agradaria trobar complicitats en els lectors.

-Com superes els bloquejos creatius?

-Amb paciència i perseverança. No conec substàncies més eficaçes.

-En un món tan competitiu com és el de la literatura, on hi ha tants d'autors que escriuen i que editen llibres, quin és el secret per destacar?

-No ho sé. Si ho sabés segurament destacaria.

-Si poguessis un dia reunir tots els teus lectors enmig d'una plaça, què els diries?

-Si de cas, hauria de ser una plaça molt petita. La placeta d'un

llogaret fóra més que suficient. En qualsevol cas, els donaria les gràcies.

-Com t'afecta el que diu la crítica en el teu següent treball?

-En aquest país es fa poca crítica, però he d'admetre que, malgrat viure en permanent conflicte i estat d'incertesa, res no afecta ni les meves escriptures, ni els meus silencis.

-Creus que escriure serveix de valor catàrtic?

-A mi, si més no, em serveix de teràpia.

-Quin seria el teu millor poema?

-Sense dubte un que encara he d'escriure.

Text i fotografies de
Josep Pizà i Vidal

La joeria

Té l'edat que ens permet no distingir
Massa bé el pas dels anys, potser en fa vint
Que ja tenia aquest aspecte d'ara,
Menuda, alta d'espatlles i grassona.
Seu al darrere del taulell mirant
Alguna cosa com si fos enterra.
L'esquena em gira mentre jo, al portal,
Faig veure que escodriny els mostradors
Dissimulant que he vengut per saber
Si algú portava, encara, aquest negoci.
Em pensava trobar-lo ben tancat
I tot està com sempre: expositors
Amb plata i or i pedreria fina
De posat actual però estantís;
I, sobretot, la mateixa madona
Que m'encapsava peces de regal
En un temps de fervors sense recança.
Fa, si no fa, vint anys que un gendre seu,
Que era amic meu, em va citar a l'estudi
On impartia classes de guitarra
Als jovencells burgesos del meu poble.
Em va posar a les mans un aplec nu
D'escrits perquè els llegís, -i *en parlarem*.
Eren senyals d'esglai, desesperats
Signes de lucidesa i d'agonia,
Dolçor dels llavis quan el cos ja és mort,
Pètals de llum sobre els ulls del silenci
I un dolor sord de carn dins el no-res.
No els vaig entendre gens perquè poc feia
Que era casat, tenien una filla,
I, en aparença, era feliç del tot.
Per què cantava allò? Per què ho contava?
Amb arrogant erudició hi cercava
Jo en aquelles paraules forma i ritme
I ho comentava amb ell: -*però així, sense,*
Potser és com són més meves, responia.
Un parell d'anys després se separà,
Com de cop tot va ser real i dur.
Ell era pobre i ella no, la filla
La veia poc i el més pitjor de tot
És que estimava més que mai la dona
Que amb nom afrancesat deia als poemes.
(La que amb falb uniforme i altres dues
Adolescents veig sempre davallant
Per carrers de rialles primerenques).
Foren mesos d'afers entorcillats,
De bregues i de vísceres vessades,
De mal intens, d'aquell que pus mai més
Amb res del món ja no es reconcilia.
Un càlcul de la fel que derivava

Va infectar-li, tot seguit, el pàncrees
I en un últim graó de crueltat
Va morir entre indicis d'amor d'ella.
Ella, un poc jove, amb un vestit morat
Va perseguir la plena maduresa,
La que amb ell no aglapià, i va casar-se
Un altre cop i va engendrar i parir
Una altra filla i la criava lluny.
Tot va tornar a ser tou, tot es colgava
Sota la pols del temps, sols ens trobàvem
Amb la germana d'ella al cementeri
(La tomba de l'amic era veïna
De la del pare) el dia de Tots Sants
Quan ella feia neta la placa de llautó
Perquè hi llegíssim de bell nou les línies:
-Els motlos de les meves mans
Figuren a nombrosos cementiris
I resulta visible una papallona
Que forma la imatge del meu desig.
Fins l'any passat no va tornar aparèixer
Obscurament vestida i davallant
Amb fi somriure pel mateix carrer.
Vaig pensar, ingenu, que ara agafaria
El relleu del negoci dels seus pares
Pansida de diners i d'experiència
Com un capvespre amb crisantems i dàlies.
Ja entrat l'hivern va morir un cosí nostre
I d'horabaixa, al tanatori nou,
Parlant amb coneguts els demanava
-Qui és l'altre mort? -Tu bé l'has de conèixer,
És una jove, no en farà cinquanta,
I de bona família. L'enterren
Ara mateix, no podia esperar;
Ja ho saps el càncer.. Vaig pensar un moment
I vaig repondre -*no em ve al cap ningú.*
Tot va tornar a ser tou, tot es colgava
Sota la pols del temps, passaren dies
I els fills dugueren un escrit d'escola
Publicitant un acte de record
Per a la mare d'una alumna; el nom
De l'alumna era aquell, era aquell nom
Que l'amic deia sempre als seus poemes.
I és per això que avui, de nit, perdut
Pels carrers i les places del meu poble,
Esquivant educats conciutadans
He anat de dret cap a la joieria.

Bernat Munar

(Inèdit)

Antoni Marí: els visitants i els visitats

La vida és com un passar per enmig dels extrems que les paraules consignen i voldrien explicar sense acabar d'aconseguir-ho. També, però, hi ha el silenci i, de sobte, algunes aparicions de personatges, tal vegada coneguts, quasi ombres nostres, que recreen, en el fons i en la forma, la realitat crua, a voltes nua, o la irrealitat inexpugnable sense el concert gloriós i agònic dels somnis. Una gàbia en forma de refugi, la pròpia soledat, el xoc amb l'exterior i la llista personal de les prioritats, de les necessitats i de les obligacions. De què podem valer-nos quan la civilitzada memòria del nostre present ens implanta al cervell un forçat oblit que serveix, per a gairebé tot, de remei consolador? Pensem que pensar que ens hem perdut no és encara haver-nos perdut del tot, i prosseguim amb la pensada, a l'inrevés, fins a un cert retrobament amb el propi individu que som i volem ser. Antoni Marí (Eivissa, 1944) acaba de publicar un nou llibre titulat *Han vingut uns amics* (Tusquets, 2010), tal vegada un assaig de poesia endurida pels filosòfics retorçiments del pessimisme dolorós que vol buscar algun recés on pugui i on sigui, fins i tot amb l'ajut de les armes novel·listiques del desconcert, de la sorpresa i de la imitació dels models estimats. L'escriptura de Marí, metòdica i lluminosa, ja sigui en l'assaig, en l'article periodístic, en la novel·la o, - com aquest cas -, en el poema, és una reiterada persecució dels enigmes que va desvelant a mesura que troba l'expressió i resta per fi quieta, salvada. Mesclant els gèneres en un únic riu discursiu que denuncia els canvis, sempre cap a pitjor, de la naturalesa humana, nietzschianament massa humana. El joc molt seriós de l'escriptura polifònica d'Antoni Marí s'encimerola pels vessats aspectes argumentals dels individus que n'han fet del coneixement intel·lectual una proposta sincera i un exercici d'entrega absoluta, sense contemplacions davant la possible adversitat que l'esforç inescotable exigirà. La vida escrita en el poema - un miracle que, a vegades, contra tota norma, s'esdevé - és un model escapador de la finalitat desitjada que voldria atrapar-se, tot i saber que no hi haurà ni captura ni guany a l'hora de tancar i passar comptes concloents amb el punt final de les paraules. La vida és una lluita molt aferrada a unes contradiccions internes que són les que de veritat ens esgoten i fins ens anihilen. Però no podem estar sempre pendents de la caiguda a l'abisme, i molt menys encara quan la meravella, trencada mil vegades, per culpa d'algun estrany miracle ressuscita i pren un ferm protagonisme, una nova vinculació amb

el nostre món quotidià i ben possible. Sovint anem massa perduts pel propi interior i no hi ha manera de definir qui és un mateix quan no se sap i el dubte ha pres massa volada, destrossant identitat, estètica, paisatge, moral i consciència. Hi ha els símbols tractats amb excessiu rigor, els conceptes propers a la grandiloqüència, els valors que defugen rapideses i eternitats, les crisis, les lliçons del que és petit i és a punt de desaparèixer i no tornarà mai a ser com era. S'ha d'anar amb compte i fugir de l'espant senzill i directe. De què tenim més por i quina és la nostra gran alegria? Sembla clar que ni ho sabem ni ho podem decidir sols. Amb situacions que no poden resistir el nostre abandonament, el nostre desagraït menyspreu, hi toparem més sovint cada vegada. Hi ha el refugi apartat, la casa recuperada en el somni de la infància, tal volta el drama proper a la naturalesa que contemplem amb estrany enyorament. Els altres, els visitants, ens apropen a un misteri que tanmateix no acabem de comprendre o potser no sabem desenteranyinar. I no ho sabem fer per culpa d'una massa llarga convallescència que no s'acaba mai. Què farem? El nostre mal, on rau? I el bé, ha existit mai? Passa el temps com passen les pàgines del llibre que llegim. Voldríem acabar escrivint que ensenya qui en sap, d'ensenyar. Pedagogia i poesia necessàries en temps de confusió especialment malaltissa i encomanadissa dels pitjors defectes. S'ha de visitar i compartir l'inexpressable? Cert que sí, però l'inexpressable, no debades, restarà llargament inexpressat. Ordenar-lo? Reomplir de clares notes aquests simples apunts, amb el personatge que es diu germana Clara, de rerafons eròtic. La música com a impossibilitat, com a fruita prohibida al nostre paradís perdut. Qui som encara nosaltres i per què som com som?

*No hi ha ningú que, si algun cop s'ha
[escollat a ell mateix,
no hagi descobert una forma interior, original
i pròpia, capaç d'expressar
[les emocions més fondes,
aquelles a les quals no arriben les paraules,
però que es donen a entendre per l'emoció
que brota inconscient, natural i peremptòria.*

Bartomeu Ribes

Fragments a Pere Rosselló

1

L'inici és la derivada de la justificació que pel camí perfecte dels clàssics, tantes voltes oblidat, ignorat, escombrat com pols molesta, extingit com llengües mortes que ja ni remenen a l'últim i pitjor dels racons habitats, ens apropiaria a la meitat de la feina quasi feta, però sovint abandonada, deixada en repòs, mal desada al calaix dels assumptes pendants, sempre putrefactes o a punt d'arribar a urgències massa tard.

2

Ens deixam posseir per les lectures que han estat com una part millorada de qui ens ha estimat i tal vegada encara ens estima. Excessiva sentimentalitat i oblits forçosos. Pèrdua notable de l'equilibri. Erotisme de paper capficador i elevador, a la vegada, d'alguna potència en lluita contra la soledat. No ho recordam bé, però hi ha una certa por, com un pànic preventiu, quan escrivim i llegim massa. Tal vegada és que no ho sabíem que això anava d'aquesta manera tan poc previsible i entenimentada. Hi ha persones i hi ha llibres, però no sempre hi ha la suficient llibertat triadora i anticipatòria del que ha de ser millor i compartible, però ni ho serà ni es podrà compartir mai. Si el dubte fos mort, ni llegir ni estimar valdrien el petit esforç immens que costen. Amb set creadora, necessitam la descoberta del silenci i l'alegria interior que del dolor salvarà una mica, però no pas del tot. La claredat del coneixement no duu per obligació a la reflexió solitària que esgota. Me'n ric, per fi, de mi mateix, i això era el que tocava de fer. Com les mules, directe i ulls clucs, insistiré.

3

El dolor dolent encomana paraules de tristesa que recullen, aixafant-lo, el bo i millor dels nostres silencis. És una lluita principal entre contendents que resideixen a la mateixa terra mental de cadascú, és a dir, de molt difícil arribada per als altres i fins per a nosaltres mateixos. No ho entenc, crec que no m'ho expliqués com caldria i se m'escapa el sentit amagat o terrible de tanta insatisfacció. Per a crear complicitat amb el lector, abrevia i acursa i encara esborra a la fi, si pot ser, una mica més de la meitat i llavors ho corregeix i ho llenca a la paperera. Ben del cert que, si el text ressuscita, era bo, era necessari que l'haguéssis escrit, era com tu ets i en subjuntiu s'instal·la en les

indicatives residències del nostre present mal·leable com fang i tanmateix duríssim, en crisi permanent, tan illenc com petit i acossat pels de tota la vida.

4

Dir que s'ha d'escriure a favor de les paraules, és dir massa poc i és massa obvi i fins perillós per a gent com la nostra, poc avesada a la clarificació dels assumptes embrutats pels mals gestos de la història. Restar de mans plegades és tan suïcida com freqüentar la nociva companyia de les ombres molt obscures del malson. Ja sabem que hi ha companyies vives, quasi humanes, que són pitjors, però ara no toca d'escriure cap novel·la que vulgui ser un *best-seller* rigorós i, per tant, lucratiu i frívol. Pensar encara es pot si no s'exterioritza el pensament mitjançant algun llenguatge que ressonaria de més en els altres. La literatura ajuda a rebre alguns avisos que permeten l'equilibri de forces que sabem impossible o bastant utòpic. Poca agitació, encara menor propaganda: els llibres, en català, que s'escriuen a Mallorca, ara ho ben reconec, no es llegeixen el suficient ni es coneixen prou. Però una llengua com la nostra és una manera d'entendre la vida, d'expressar-la, de conèixer-la, i la literatura ha de ser un instrument i alhora un homenatge a aquesta llengua d'on neix.

5

Els nostres germans grans, i alhora mestres, escriuen poesia i comprenen moltes circumstàncies del vent sonat i esclau del desordre. No hi ha aturador, tanmateix: sols hi ha la delícia de resseguir-ne les passes arcanes, és a dir, les actuals, i d'aprendre'n el millor que es pugui llur impuls. Sovint a punt de claudicar, jo sóc jo, exactament igual a mi mateix, o menys, i no veig la platja sense encongiments i penes, gairebé mai, i a l'alba és com si un núvol de repugnants al·lucinacions aparegués en direcció cap al centre on hi ha la nostra perifèria rompuda en illes molt maltractades:

*Ens fan culpables
als nostres ulls mateixos
de ser nosaltres.*

Bartomeu Ribes

Capítol III

M'arriba el llibre. Les coses per Internet funcionen bé sobretot per comprar, sempre i quan et trobis amb la bona sort, i ben segur que la vaig tenir. I tot esdevingué tan aviat com l'explosió d'un llamp.

Els fulls dormien un son llarg
pel que és la vida humana,
sotmesos, retuts,
una lleixa els donà llit
els minuts eren artèries
a través del futur.
Una mà, ignorant,
uns dits,
que els desperten i descabdellen.
Una imatge sagrada
en un paper cansat,
unes paraules escrites
a l'anvers
adreçades a un amic,
ni ell ni la mà que les ha escrites
bateguen en el nostre món.
La imatge, un paradís perdut,
la llengua de les paraules,
cremant en el foc dels dies de la derrota.
El paper tornava a la mateixa terra,
retornava amb paraules d'amistat
calant foc al cor que a la mà donava vida.
Passat i futur es marfonen.
Els mots escrits retrunyen.
Veus amigues se'n fan ressò,
tresquen i donen nom al passat.
La imatge i les paraules son ja al lloc d'on partiren.
El paradís és el retorn dels justos
o de les seves paraules.

(Inèdit)

Antoni Joan Fuster Ferragut

S'Esclop, Quadern cultural no tornarà cap dels originals que no hagi sol·licitat i es reserva els criteris de selecció i tipogràfics. El escrits lliurats al consell de redacció -que no excediran l'extensió de tres fulls a doble espai- hauran d'anar signats amb el nom i llinatges i acompanyats del document d'identitat, l'adreça completa del remitent i d'un telèfon de contacte. Si l'escrit procedeix d'un col·lectiu, l'haurà de signar, com a mínim, un dels seus components, que se'n responsabilitzarà. Si ens voleu comunicar qualssevol suggeriments, enviau-nos-los a l'apartat 5222 de Palma, D.P. 07011, Mallorca, Illes Balears.

S'Esclop, Quadern cultural surt cada dos mesos i es pot adquirir mitjançant subscripció: 6 exemplars a l'any per 13,50 euros.

De roviures nues

Bon vespre a tots i gràcies per la vostra presència. Vull agrair a Antoni Clapés aquesta mostra de confiança, a la llibreria Àgora la seva predisposició i a l'editora de Meteora la cura de les seves edicions i l'elaboració d'un catàleg força interessant i amb molta projecció.

En primer lloc, he de confessar que la convidada d'avui per presentar el nou llibre d'Antoni Clapés en fa tanta il·lusió com temor. Han estat molts els que han parlat de la seva poètica i ho han fet amb una intensitat i preparació que em deixa en un lloc molt incòmode, perquè tenc la ferma convicció que res de nou ni original podré aportar al que ja s'ha dit, per la qual cosa he optat, crec que en un acte de sinceritat, per presentar la meua lectura personal de *La llum i el no-res*, és a dir, *el meu* Clapés.

Si després voleu endinsar-vos en un apartat més teòric, -cosa que us recoman per endavant per la seva riquesa-, trobareu, en altres veus, una font molt més fiable i autoritzada, començant per la de l'autor del pròleg Josep Maria Sala-Valldaura.

Obviaré dades biogràfiques, un poeta és allò que escriu.

*Estamos aquí
como juguetes de alguien
que no sabe jugar.
Los juguetes
deben enseñarle a jugar
a quien los hizo.*

Roberto Juarroz

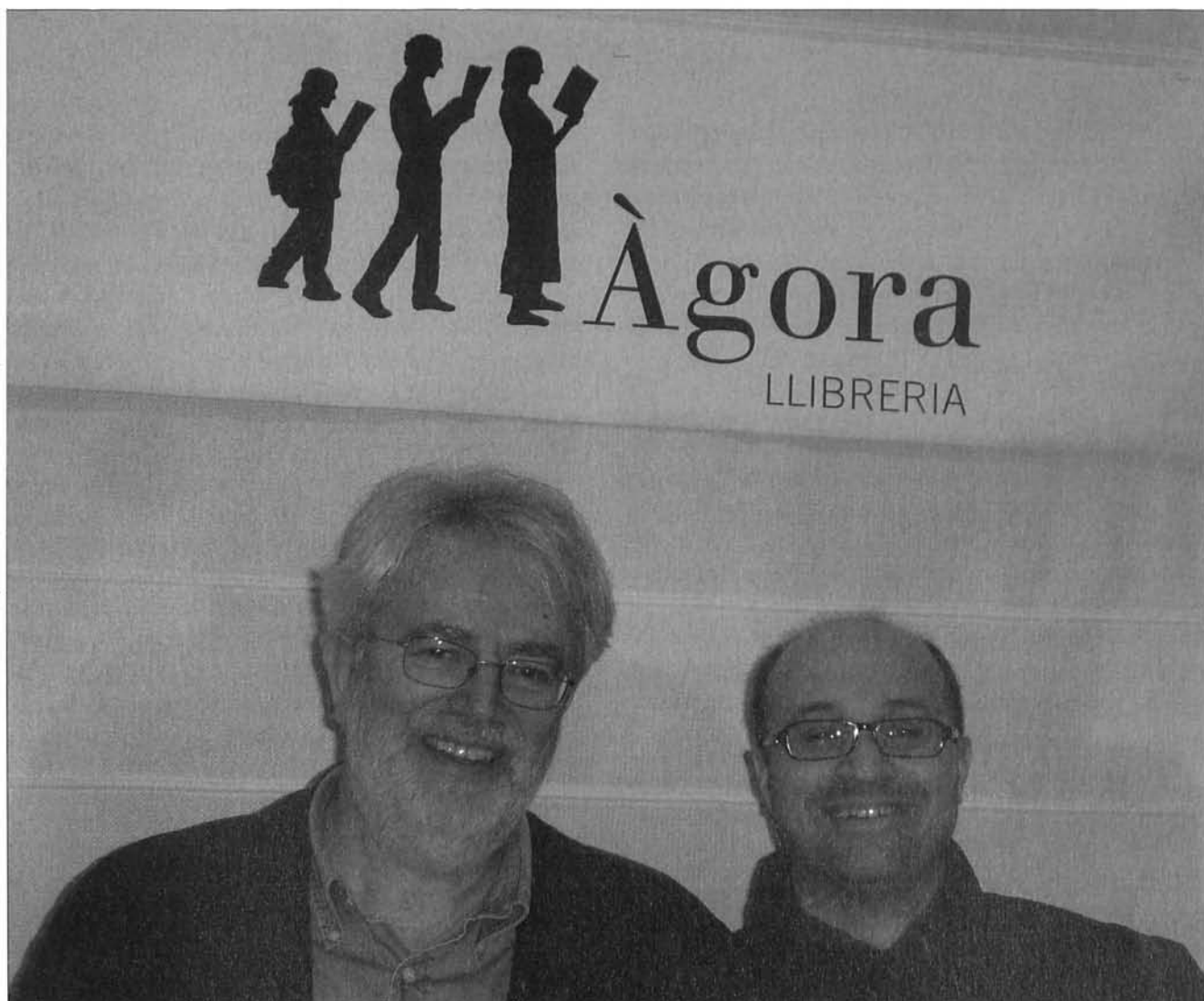
A qui culpar d'aquesta inoperància? A on arreçar-nos? Qui és aquest qui? Sense dubte Déu, o allò que respongui a aquest nom. "Si Déu existís, tot estaria permès, ja que tot tendria la seva recompensa o el seu càstig, i li correspondria a cadascú assumir els seus riscos. Al contrari, posat que Déu no existeix, posat que no hi ha cap risc (o hi ha exactament el mateix en totes les hipòtesis: el que ja no és un risc, sinó una certesa), jo no puc permetre'm fer qualsevol cosa. Un té el seu orgull", ens diu el filòsof André Comte-Sponville. I nosaltres afegiríem que tenim l'orgull, i la llum, i el no-res, i la poesia. Antoni Clapés atorga a aquest darrer mot un significat, quan avui dia quasi ja res no significa, que l'honora pel que

té de rigor i profunditat. Hem anomenat Déu de bon principi, perquè aquesta obra es basa en una recerca que força estona el situa com punt de referència, no tant com a guia, sinó com punt de partida.

Per desgràcia, ens topem sempre no amb el Déu que cerquem, sinó amb el Déu que coneixem. Fabrica joguines, i quan se'n cansa, les arracona en un gest de supèrbia, i el més greu, les oblida. Hem estat, en algun moment, massa agosarats? Maldestres a l'hora de jutjar-lo? Ho sabia Wilde, "quan els Déus ens volen castigar, senzillament ens concedeixen allò que els hem demanat". Per sort, ens queden poetes de debò que segueixen preguntant, sigui quin sigui el preu, siguin quines siguin les conseqüències.

D'altra manera no es pot concebre la poesia. El viatges introspectius tenen el risc de topar-nos amb coses que mai no haguéssim volgut saber; elaborar el mapa de les ferides, i conèixer la geografia de les pròpies ombres. Si hom hi accedeix, si ho suporta, en surt reforçat. En el viatge proposat a *La llum i el no-res* se'ns confronta amb el positiu i el negatiu, el bé i el mal, Eros i Thanatos, dualitats, si fa no fa, imatges d'una mateixa cara. Una de les particularitats de la poètica d'Antoni Clapés és que mai, des del seu art, no es posiciona deixant que sigui el lector qui en tregui les seves pròpies conclusions. Ens ofereix una imatge, ens situa, i ens és suficient per fer-nos evocar un paisatge de manera tan admirable com el del vers que obri el llibre: *Sota un cel tan baix que la nua roviura s'hi fon*. Perquè el paisatge opera com un ferm element integrador i eix estructural que creua de cap a cap algunes composicions. I després hi ha la memòria, discreta i salvatge amant prostituïda, que salva als morts del seu reducte i per a qui el reducte de la nostra memòria és la seva única salvació. Artefacte perillós aquest, i amb molts elements afins al viatge introspectiu esmentat just abans, perquè no se sap fins quin punt és selectiva, la podem dominar al nostre antull. Ens pot menar per viaranys tortuosos i presentar-nos el dolor en el seu estat més pur i primigeni.

Hi ha molt espai en blanc, però en la poesia de Clapés, el blanc parla. Contradiu el mutisme, les paraules vanes, la buida xerrameca, és un silenci força eloqüent. Una poesia, cal dir, de difícil acceptació pel grau d'escriptura exigent, simbòlica, que requereix un esforç i no és apta per a lectors passius. Tanmateix, un no és difícil perquè ho vol, perquè s'hi obstina. La

Els poetes Antoni Clapés i Antoni Xumet en la presentació de *La llum i el no-res* a la Llibreria Àgora de Palma

“Hi ha molt espai en blanc, però en la poesia de Clapés, el blanc parla”

seva manera de veure les coses i d'expressar-les li ve donada pel bagatge de lectures, vivències i traduccions, que deriven en aquest llenguatge acurat i sensorial, profund en fons i forma. La forma, la disposició dels versos, els guions que suren pel mig de la pàgina, es converteixen en tot un repte.

S'ha comparat moltes vegades (pel fons) amb la poesia oriental o amb Danielle Collobert (per la forma), i tots porten raó. La conclusió és que estem davant una poesia que beu de diverses fonts i la fa universal. Per poder explicar una mica, i tall de cloenda, la sensació personal davant la poesia de Clapés, m'he de remetre a les obres vertaderes i als *best-sellers*. La diferència és que els *best-sellers* han estat escrits per

a tots nosaltres, mentre que les grans obres han estat escrites per a cadascun de nosaltres. Així em sento, així em fan sentir els textos d'Antoni Clapés, especial, particular, una mica més savi, com el poema que segueix, compendi del que hem explicat:

*El líquen s'abisma / vers una inaturable quietud //
assenyala l'obaga - esdevé pedra de dolor / pur enigma //
boira arrapada / al radical silenci de Déu. No hi fa res que Déu calli si és per deixar parlar al poeta.*

Antoni Xumet Rosselló

Presentació de *La llum i el no-res* d'Antoni Clapés a Llibreria Àgora (Palma). Divendres, 26 febrer de 2010

Nou travesses pel camí vers *

I. Unes paraules de Nietzsche citades per René Char servien com a conclusió del llibre anterior d'Antoni Clapés, *Miro de veure-hi*: «J'ai toujours mis dans mes écrits toute ma vie et toute ma personne». Pel camí interposat del poeta francès, Antoni Clapés diu allò que no vol afirmar líricament, per més que tota la seva obra ho deixi prou clar. Dins la claredat en penombra o besllumada de la llengua dels poemes.

II. La persona que llegeixi *La llum i el no-res* sabrà els dubtes existencials del seu autor, els paisatges que l'acompanyen i l'ajuden a reflexionar i a crear, així com el "destret" (títol d'un dels seus llibres) que el món li causa. Tagrera i l'alta Provença, barreja tacada d'espais i de temps, no són sinó els miralls d'un rostre interior, «pintura dins la pintura, com un quadre de l'escola flamenca», segons que llegim a l'acta o poema «H. K., Saal 120» de *Tagrera*.

III. De bon començament, el llegidor creurà que se les heu amb una poesia reflexiva, autoreferencial i/o metapoètica -aliment intel·lectual, versos de temptativa i d'assaig sobre el dir i el no-dir. A poc a poc, cada vegada més sorprès, el lector hi percebrà emocions i sentiments, una tensió emotiva que prové de la intel·ligència. Poesia pura, com Paul Valéry diria, ja que no debades el llibre és encapçalat per una citació de Jorge Guillén.**(I)**

IV. *La llum i el no-res* té un abast temporal tan ampli -i en alguns versos tan paradoxal- que acaba i ajunta la infinitud amb l'instant, però aquell qui comparteixi la seva mirada veurà la realitat, també la menuda, des dels ulls de l'elegia i des de l'esguard de l'admiració. L'esment d'Angelus Silesius ens en parla: l'abisme no mena fins a Déu, però permet una llarga caminada entre descobriments, troballes i continus estímballs.

V. Per tal d'enriquir *La experiència abisal*, de José Ángel Valente, llegeixo de bell nou *La llum i el no-res*. Per tal d'enriquir *La llum i el no-res* llegeixo *La experiència abisal*, de José Ángel Valente: el no-Res com a matèria de discurs de Carlo Ossola, "Mandorla" de Paul Celan, la pintura de Bram van Velde, Mallarmé o la implicació del No-res amb l'Ésser de Heidegger. Penso en Franz Kline i en Matsuo Basho, Maurice Blanchot, Edmond Jabès, Claire Lejeune, Víctor Sunyol... i m'agradaria de conèixer els mestres orientals de la paradoxa analògica.

VI. L'experiència d'Antoni Clapés -"toute ma vie et toute ma personne"- inclou el que llegeix i tradueix; els treballs i els dies, però, sobretot, els dies i els llibres. Rere la finestra del poema *XIII*, veiem l'acàcia que Christian Bobin i el seu pare contemplen a *La presència pura* des del català de Clapés. Al poema següent, "M'illumines / de misteri" és un eco de Giuseppe Ungaretti, traduït pel seu amic Jordi Domènech ('JD'): "m'illumino d'immenso". Poesia d'amor, doncs, en el punt de partença i en el d'arribada.

VII. L'amor és ferida i la passió, sofriment: vet aquí, potser, les tristes herències del nostre cristianisme, que Clapés convoca davant d'un Déu callat. Naufraga la barca perquè la mar naufraga: el poema hi esdevé la fusta que emergeix al bell mig de la tempesta i, alhora, l'ona que l'engoleix. Un estrany homeatge al rar poder dels seus mots a punt de negar-se doblement.

VIII. *La llum i el no-res* té la fragilitat dels versos trencats. Llegeixes les seves paraules com a miques d'un vidre trobat a mig camí, conscient que una part de l'ampolla ha caigut daltabaix del cingle. Que hi ha trossos del poema embolcallats amb silenci. Velar / revelar. El coneixement rau en el dubte, i la poesia, doncs, en els buits que mostra sense acabar d'emplenar.

IX. Per damunt de tota l'obra d'Antoni Clapés i per davall de cada text seu, el lector reconeix, inconfusibles i fortes en el seu quequeig tipogràfic, rítmic i sintàctic, una veu, una poesia i una poètica.

Josep Maria Sala-Valldaura

* Pròleg de *La llum i el no-res*

Obra publicada per Editorial Meterora [1ª ed.: Barcelona, octubre de 2009], guardonada amb el premi «Josep Maria Llopart» al millor recull poètic (XXVII Premis «Cavall Verd» 2009); aquesta obra així mateix ha guanyat el premi «Cadaqués a Quima Jaume»

(I) ¡Ah! La nada
y la luz aún se miran.
JORGE GUILLÉN

Sobre poesia i sobre la meua poesia

Fer, bastir: la tasca del poeta: "poèticament habita l'home" (Hölderlin).

Dir poesia per designar una activitat però no pas el material que resulta d'aquesta activitat.

La creació poètica prové del silenci interior del poeta - en concordància amb el gran silenci universal.

El poeta viu sempre instal·lat en el dubte i en la contradicció: per això (s') interroga: no (es) respon. Crea, rearea. Teixeix i desteix tot cercant un dir diferent, un nou llenguatge on poder habitar - on *l'altre* hi és present tothora, perquè el jo a qui adreça les seves qüestions inclou el tu i el plural.

El poeta perfà i projecta, forma i transforma paisatges interiors que expressen el batec de la vida, l'alè de l'univers: no pas el so allí on es produeix, sinó el seu ressò en una altra banda.

El poema tracta d'il·luminar aquells indrets on el pensament no arriba.

El pensament *para* la casa on ha d'habitar el poema.

Una escriptura oposada a tota narració, a tota discursivitat, a tot moralisme; alliberada de continguts pràctics. En la qual el fragment - breu, esquinçat, punyent - expressa un món interior després de tot tractat lògic, on hi discorre tan sols la intuïció alliberada. No exaltació, ans revelació.

El poeta és aquell que pren risc: el poema calla tota resposta.

Fondre's. Confondre's amb el poema. Ser u, ser plural. (¿Com no evocar el "performance avant-la-lettre" de Wu Daozi: desaparèixer embolcallat dins la boira del paisatge just acabat de pintar?)

Atrapar l'instant, fendir la memòria, extreure una part de l'harmonia del món, de la Natura.

Del buit del silenci - de la plenitud, doncs - en neix la creació: la paraula reinventada. Nous sentits per a un silenci que canvia de significació. El silenci interpel·la la paraula: la posa en entredit, l'acua en el(s) límit(s). El silenci conté totes les paraules.

Esmotjar poemes: vet aquí la tasca del poeta.

Escriure: un dir que teixeix poesia i destil·la tensió teòrica. Una invitació a viatjar tot canviant de rumb per descobrir zones noves - potser desconegudes - d'un mateix.

Crear, crear-se (en) el buit. En el límit del buit.

En el límit del coneixement: allí on habita la raó paròdica.

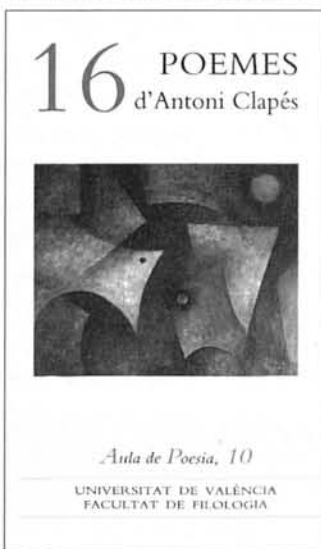
Meditar, dubtar, iniciar el viatge. Retornar d'aquest viatge inacabable, inacabat: tractar de veure el món amb ulls diferents, amb una altra mirada. Esdevenir un *altre*. Un que vol conèixer perquè dubta - no pas un que sap.

El poema: l'exili de l'escriptura.

(Després de tantes paraules, però, on és la Paraula?)

Antoni Clapés
va presentar el poemari
La llum i el no-res
a la Llibreria Àgora

Recull de poemes llegits, l'1 de juny de 2006, per ell mateix, a l'Aula de Poesia, en la Sala «Enric Valor» de la Facultat de Filologia de la Universitat de València. (La imatge de la coberta de l'opuscle és de Rodolfo Navarro).

Antoni Clapés

ANTONI CLAPÉS va néixer a Sabadell (1948); és poeta, traductor i editor; d'ençà de 1989, dirigeix «Cafè Central», un projecte editorial al servei de la poesia. Ha publicat una vintena de llibres, entre els quals *in nuce* (Proa, 2000), *Destret* (Emboscall, 2003), *Alta Provença* (Pagès, 2005) i *Miro de veure-hi* (Emboscall, 2007). En algunes ocasions, *S'Esclop* ha publicat poesies d'algunes de les obres citades. Sa poesia és una reflexió sobre l'escriptura i el llenguatge i sobre l'ésser i l'esdevenir; així mateix, ha meditat sobre aquests conceptes en *Converses amb Carles Hac Mor*, i en les exposicions *La casa de l'ésser?* (Vic, 1999) i *D'estar a estar* (Girona, 2008). Part de la seva obra ha estat traduïda al castellà, francès, anglès, italià, portuguès, alemany i àrab. I Antoni Clapés ha traduït poesia del francès (Brossard, Beausoleil, Char, Collobert, Bobin) i de l'italià (Civitareale) i ha col·laborat en publicacions periòdiques com *Reduccions*, *Avui*, *La Vanguardia*, *The Barcelona Review*, *Transversal* i *Caràcters*. [www.antoniclapes.com].

Novel·la, poesia i teatre (Memòries 1968-2008) de Miquel López Crespí

El «El Tall» ha publicat *Novel·la, poesia i teatre (Memòries 1968-2008)* de Miquel López Crespí.

L'obra tracta de les reflexions, que va publicar en diversos mitjans de comunicació de les Illes i el Principat, que parlen, entre d'altres aspectes, de la que s'ha anomenat "la generació literària dels setanta". Per enllestir-ne els capítols que conformen el llibre, Miquel López Crespí s'ha servit dels seus propis articles, escrits al llarg de quaranta anys de conreu de literatura i periodisme d'opinió. Aquests articles - literaris i d'opinió política - publicats d'ençà de 1969, quan començaren les seves col·laboracions en els suplementos de cultura d'*Última Hora* i *Diario de Mallorca*; les entrevistes a escriptors en *Última Hora* i *El Mirall* [revista de l'Obra Cultural Balear]; a la secció "La columna de foc", (que aleshores coordinava Josep Maria Llompart a *Última Hora*); les col·laboracions a *Cort* o en aquell interessant experiment que va ser la revista rupturista *Lavativa*; les que va publicar a *Diari de Balears* i en les revistes *Llegir*, *Sa Plaça*, *Quatre Illes*, *La Nau*, *L'Estel*, *Arrels* i juntament amb els (més de mil!) articles culturals i polítics publicats a *Diari de Balears* i *El Mundo-El Día de Balears*; i els publicats (alguns d'ells amb pseudònim) a revistes clandestines -*Democràcia proletària*, *La Voz de los Trabajadores*-, i en la revista del PSM *Mallorca Socialista*, a més de la bibliografia consultada i estudiada d'aquelles quatre dècades de presència en els mitjans de comunicació, han estat la base des d'on ha partit López Crespí per bastir els 26 capítols

que componen *Novel·la, poesia i teatre (Memòries 1968-2008)*.

Com ens comenta ell: "Resulta prou complicat provar d'encabir tants d'anys de records en el petit espai d'unes tres-centes pàgines...", en les que el lector hi trobarà una aproximació a les principals idees-força, que condicionaren la seva forma d'entendre el fet literari en aquell període.

Quant es refereix als aspectes derivats del compromís polític de l'autor, es poden veure en obres com *L'Antifranquisme a Mallorca (1950-1970)*, o a *Cultura i antifranquisme; No era això: memòria política de la transició; Literatura mallorquina i compromís polític: home-natge a Josep M. Llompart* i en *Cultura i transició a Mallorca*.

"Però... com érem a finals dels anys seixanta del segle passat, en aquell mític 1968?", es pregunta López Crespí, i ens diu: "Ho anava pensant a mesura que redactava els articles de *Novel·la, poesia i teatre (Memòries 1968-2008)*".

"Possiblement mai no podrem saber com érem a finals dels seixanta sense aprofundir en les influències culturals i polítiques que marcaren aquells anys d'aprenentatge. L'any 1967, «Éditions Gallimard» de París publicava el *Traité de savoir-vivre à l'usage des jeunes générations*, l'obra de Raul Vaneigem, que condicionaria completament el Maig del 68 i les avantguardes de finals dels anys seixanta, juntament amb el llibre

Miquel López Crespí

NOVEL·LA, POESIA I TEATRE
(MEMÒRIES 1968-2008)

Any

2009

La societat de l'espectacle, de Guy Debord. Són llibres que arriben a les golfes de les llibreries de Palma i Barcelona i que comprarem, evidentment, d'amagat... Cal recordar igualment que la quasi totalitat d'escriptors mallorquins de la que s'ha anomenada "fornada dels setanta", ens hem alletat amb el material de l'«Editorial Moll». I no es tractava únicament de la *Gramàtica normativa* o del *Vocabulari mallorquí-castellà*, de les *Rondaies* i les xerrades radiofòniques, o del paper que va jugar «Llibres Mallorca» en els anys seixanta i setanta, perquè Moll ens fornava d'altres obres bàsiques per a la nostra formació com a ciutadans d'una terra trepitjada pel feixisme.

Pens, ara mateix, en l'imprescindible *La literatura moderna a*

les Balears de Josep M. Llompart, que Moll va editar l'any 1964, i en aquells llibrets de «Les Illes d'Or», que ens permeteren conèixer les arrels més profundes de la nostra cultura. Record la importància cabdal que, per a la nostra formació, tengué poder fruit de llibres, enmig de tants silencis, tabús i prohibicions culturals, - en plena dictadura franquista -, com els de *Comèdies*, de Pere d'A. Penya o *La minyonia d'un infant orat* de Llorenç Riber; *L'Hostal de la Bolla i altres narracions*, de Miquel S. Oliver; *Cap al tard*, de Joan Alcover, *Aiguaforts*, de Gabriel Maura, *Flor de card*, de Salvador Galmés, *Els poetes insulars de postguerra*, de M. Sanchis Guarner, *L'amo de Son Magraner*, de Pere Capellà; *L'hora verda*, de Jaume Vidal Alcover o *Un home de combat*, de Francesc de Borja Moll. Precisament *Un home de combat*; l'apassionada biografia de Mn. Alcover; ens permetia copsar l'existència d'un Moll escriptor de primera magnitud. Com deia Josep Maria Llompart en *La literatura*

moderna a les Balears: «Tractant-se de l'obra d'un lingüista, no ens ha de sorprendre la perfecció de la seva prosa. Però a més de la bellesa que li donen la claredat i l'ordre, l'estil literari de Francesc de B. Moll és càlid i cordial, humaníssim; flueix sense esforç, amb persuasiva senzillesa, lliure de tot enfarfec».

“Record - continua dient-nos - que el primer article literari, que vaig publicar l'any 1969, precisament portava per títol *El compromís polític de l'escriptor*. Com a de costum, la meua obsessió era el compromís de l'intel·lectual amb la societat i l'experimentació literària en la recerca de formes més adients amb l'època i la sensibilitat del temps que ens havia tocat viure. No podia entendre, en plena lluita per la llibertat, l'existència de l'escriptor fora del combat per aconseguir una societat més justa i solidària i que no estàs en lluita per a l'alliberament nacional i de classe, revoltat contra els dictats del mandarinet cultural... I és, en aquells anys, en els què escric les

primeres obres de teatre experimental com *Ara, a qui toca?*, *Autòpsia a la matinada*, *Les Germanies* i és quan sorgeixen els esborranys dels que seran *Atzucac* i *Homenatge a Rosselló-Pòrcel...*”

Miquel López Crespi afegeix: “...És quan anava enllestint les narracions que conformarien *A preu fet*, i *La guerra just acaba de començar*, llibres que serien publicats a l'Editorial Turmeda. I, així mateix, serà l'època en què es congruïran aquells elements literaris que em serviran per bastir reculls de narrativa que sortiran durant els anys vuitanta i noranta, especialment *Diari de la darrera resistència*, *Necrològiques*, *Paisatges de sorra* i *Notícies d'enlloc*, sense oblidar els contes experimentals en narrativa juvenil, com *Històries per a no anar mai a l'escola*”.

L'escriptor ha manifestat que té la intenció de continuar aprofundint en la memòria d'aquelles dècades plenes d'activitat cultural, literària i política.

Joan Fullana

Chillida a Ciutat. foto: Joan (Palma, agost 2007)

Maria Victòria Secall a "Lluna"
foto: Benet Bohigas (27 de febrer de 2010)

MARIA VICTÒRIA SECALL -doctora en Psicologia per la Universitat de Barcelona i postgrau en Neuropsicologia per la Universitat de Vic- és psicòloga i escriptora. Ha exercit com a professora de Filosofia a ensenyança secundària i de Psicologia a la Universitat de les Illes Balears (UIB). Pertany a l'*escamot de poesia* Fartdart i és membre de l'AELC i del PEN Català. És l'autora del bloc *El pèndol de petites oscil·lacions* (<http://blocs.mesvilaweb.cat/Victoria>). Ha conreat la poesia, la narrativa breu, la literatura infantil i l'assaig. En poesia, ha publicat *L'indesxifrabre codi*, premi Rei En Jaume, 1997, Calvià; *Heliografia*, 1r. Ciutat d'Igualada 1998, i *Obert per defunció*, Can Sifre, 2006. Ha participat en compilacions i antologies: *Poetes per la llengua*, Palma, 1999; *Paraula de poesia*, Maria de la Salut, 2000; *13x3 Poesia perifèrica*, Inca, 2006; *Eròtiques i despenitades*, València, 2007; *La catòsfera literària*, Valls, 2008, i en el Festival de Poesia de Lloseta, 2009. I, amb Àngels Cardona, ha escrit el poemari *Quan la llibertat era banyar-se nua*, [actualment en premsa]. En narrativa, ha publicat la novel·la juvenil *L'estel de foc*, finalista del premi Guillem Cifre de Colònia, 1982, i els relats *L'embolicadora*, 2n premi «Diari de Mallorca», 1999; *Lluna nova*, premi Àncora Sant Feliu de Guixols, 2001, i *La nedadora*, 2n premi Sant Bartomeu de Montuïri, 2002. De la seva tasca d'investigació en Psicologia del llenguatge, destaquen els llibres *Psicologia del llenguatge*, 1981; *La parla de l'infant*, 1987, i *La capsula dels sons*, 1988. Secall ha col·laborat amb pintors, fotògrafs i escultors en diverses exposicions i mostres i col·labora amb *S'Esclop*.

Estació futura

Som a l'andana de la incertesa,
m'aturo a la cantina del present
i em bec una tristesa
de civada, amarga.

Viatgem a un tren de càrrega.

No hi ha estació futura
de la que en sàpiga el nom.

El revisor ens segella els llavis
com qui fa un pírcing,
un pacte de silenci que ens travessa,
cobra els bitllets a preu desorbitat
i ens fa llançar els poemes
daltabaix.

Motxilles fosques, a les lleixes,
bateguen, talment cors,
amaguen ganivets tacats de por,
crisàlides enverinades per insectes,
pòlvores letals,
bombes estantisses.

Tot plegat bubotes,
espantaocells a un desert sideral.

Una espiral de fum
broda la cara de la por
en entrar al túnel.

Vaig voler dir: no és vera!
Just va sonar un udol.

Del recull *Els dies i la por*

Núvols de pols

Núvols de pols
ferida per la llum,
atrapats en llur nuesa,
mostren
les partícules
despreses
del moviment
de cada dia,
un ball aleatori.

Bocins
de pell
que ja no ens pertany,
polsim
d'ala d'insecte,
miques de pa
i paraules
de paper
dels llibres
i la premsa.

Un exèrcit
petit
en retirada.

L'ofec opac
que de vegades
m'arriba.

Maria Victòria Secall

Poema del recull inèdit *Els dies i la por*
publicat al bloc *El pèndol de petites oscil·lacions*

S/T, fotografia d'Ita Pons

Benaventurats

Benaventurats els qui aixequen les mans
perquè sentiran el vent entre els dits.
Benaventurats els qui aixequen les mans
perquè podran veure més enfora
i seran vistos i estimats;
perquè seran més a prop del cel
i el sol els omplirà d'escalfor i llum.
Benaventurats els qui aixequen les mans
perquè faran aixecar-les als altres.
Benaventurats els qui aixequen les mans
només per aixecar-les, sense cap raó,
sense vent, sense ser vistos ni estimats,
lluny de tothom. Només les mans.

sintaxi ii

Vas sortir del cotxe
- allà on anaves
no t'hi podia dur -
i vas tancar la porta
com qui tanca un parèntesi

estiu iii

Davall aquest sostre
els moscards tenen
massa calor

estiu ii

Entra per la finestra
i només la sents
quan vol que la sentis
Du la nit als ulls
i la mort a la boca

estiu i

És ver que l'estiu
és un quadern
ple de retxes
i d'interrogants.
T'he conegut moltes vegades
caminant amb la rapidesa
d'un somni.
Véns del capvespre
i obres les mans.
Travessaràs l'estiu
i emblançaré de nou les parets.

(Inèdits)

Biel Pons Pons

S'Esclop
Quadern cultural · 51
Maig - Juny 2010
II època, any IX

ISBN 84-16977300

9 788416 977307

MARCEL·LINA VILLOVA S'Esclop 2010